

Н. Є. Бондаренко, Л. В. Яловська

МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО

**Підручник для 4 класу
загальноосвітніх навчальних закладів**

Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України

Тернопіль
Астон
2015

УДК 781:373.5
ББК 74.266.7
Б81

**Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ МОН України № 777 від 20. 07. 2015 р.)**

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено.

Б81 Н. Є. Бондаренко, Л. В. Яловська

Музичне мистецтво : підручник для 4 класу загальноосвітніх навчальних закладів. — Тернопіль : Астон, 2015. — 160 с. : іл.
ISBN 978-966-308-633-0

У підручнику розглядається музичне мистецтво як невід’ємна частина духовного життя українського народу, українська музика у взаємозв’язку та єдності з музикою інших народів. Матеріал спрямований на формування основ музичної культури, емоційно-ціннісного відношення учнів до музики.

**УДК 781:373.5
ББК 74.266.7**

Гортаючи сторінки підручника, звертай увагу на позначки. Ми їх придумали, щоб тобі легше було навчатися, — вони без слів підкажуть, що потрібно робити.

Якщо побачиш такий знак — це означає, що ми даємо завдання чи запитуємо про щось важливе. Відповідай і виконуй обов’язково!

Текст, позначений таким знаком, потрібно запам’ятати.

Така позначка означає, що настав час слухати музику.

Такий знак – запрошує до співу.

ISBN 978-966-308-633-0

© Бондаренко Н. Є., Яловська Л. В., 2015
© ТзОВ «Видавництво Астон», 2015

І СЕМЕСТР „МУЗИКА МОГО НАРОДУ”

ЮНИЙ ДРУЖЕ!

За час свого існування український народ уклав і передає з покоління в покоління дивовижний скарб — народнопісенну творчість. Тут все: вікова історія з її героїчними подвигами, безмежна любов до рідного краю аж до останнього подиху; віра в сили природи і шанування її круговороту в надії на краще життя; виснажлива праця але така, що забезпечує якийсь достаток, зростання дітей; людяність, щирість, доброта, чуйність, радість, гумор, мрії, сподівання та ще біль — нестерпний, невимовний, тяжкий... Життя, побут, природа, вся гама людських почуттів знайшли відображення у народних піснях і танцях. А мелодії ж які! Задушевні, ліричні, хвилюючі, героїчні, пафосні і такі, що проймають до глибини душі, викликають сльози та тиху радість. Це наше єство, наша суть. Це те, що було і буде вічно, допоки є українська нація!

Народні мелодії, залишившись у генетичній, емоційній пам'яті, своєрідно виявляються у мистецькому натхненні композиторів. Національний фольклор лежить в основі їх музики. Величальні, щедрі і щирі колядки та щедрівки, закличні, ніжні, сповнені чекання веснянки, поезія та краса обжинкових пісень, бадьорість троїстих музик продовжують жити у різноманітних музичних жанрах українських композиторів. Багатюща народна звукова скарбниця розкривається перед допитливими, розумними, люблячими і шанобливими серцями. Дуже хочемо, щоб народна пісня звучала, юний друже, у твоєму серці впродовж життя.

Урок 1. МУЗИЧНИЙ ОБЕРІГ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

ДЕРЖАВНИЙ ГІМН УКРАЇНИ

Вірші П. Чубинського

Музика М. Вербицького

Урочисто

f Ще не вмер - ла У - краї - ни і сла - ва, і во - ля,
ще нам, брат - тя мо - ло - ді - ї, у - сміх - неть - ся до - ля.
Зги - нуть на - ші во - рі - жень - ки, як ро - са на сон - ці,
за - па - ну - єм і ми, брат - тя, у сво - їй сто - рон - ці.
f Ду - шу й ті - ло ми по - ло - жим за на - шу сво - бо - - - ду
і по - ка - жем, що ми, брат - тя, ко - заць - ко - го ро - ду. //ро - ду.

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці,
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

Кожна нація, яка сформувала державу, має свої прапор, герб і гімн. Саме гімн як пісенний символ є найяскравішим вираженням ідентичності національної спільноти людей, що вибухає як урочиста пісня чи просто оркестрова мелодія у хвилини духовного піднесення та об'єднання у єдиному пориві.

Стародавні греки гімнами називали пісенні твори, складені на честь богів. У Київській Русі також були поширені величальні сольні пісні на честь князів та народних героїв. У нашій мові збереглося слово, яке за змістом відповідає поняттю „гімн” — „славень”. Із плином часу значення гімну набували пісні, які виникли в процесі революційної та національно-визвольної боротьби й прославляли ідею, героя, знаменну подію.

Національні гімни — найвищий вияв волелюбних прагнень, духовно-патріотичних устремлінь народу. Волелюбний дух українського народу, його прагнення до незалежності ніколи не зникали. Вони жили в історичних піснях і думках, у творчості поетів та письменників.

Державним Гімном України є національний Гімн на музику М. М. Вербицького на вірші П. П. Чубинського (перша строфа та приспів).

Автор віршів „Ще не вмерла Україна” Павло Платонович Чубинський (1839–1884) своє життя присвятив вивченню народного побуту, збиранню і

дослідженню українського фольклору. За науково-етнографічну діяльність вчений був знаний у світі. Проте це не вберегло його від переслідувань як українського патріота, який мав сміливість демонструвати свою любов до України, її мови, культури.

Музичне втілення вірші П. П. Чубинського „Ще не вмерла Україна” знайшли у творчості Михайла Михайловича Вербицького (1815–1870) — одного з перших композиторів-аматорів Галичини XIX століття. У доробку митця багато творів на народні мелодії; увертюри до драматичних вистав стали першими зразками

української симфонічної музики в Галичині. Найбільшу популярність принесла М. Вербицькому героїко-патетична музика до віршів П. Чубинського „Ще не вмерла Україна”. Злившись воедино, слова і музика пісні надихали і досі одухотворяють покоління борців за волю України.

- Послухай Державний Гімн України, візьми участь у виконанні.

Музика увібрала в себе характерні риси українських історичних пісень, має яскраво виражений похідно-маршовий характер.

- Що відчуваєш під час сприймання та участі у виконанні Державного Гімну?
- Чому під час слухання „Ще не вмерла Україна” потрібно встати?
- Які мистецькі твори, що висвітлюють історію українського народу, безсмертність його духу, волю до незалежності та державності, ти знаєш?

Троїсті музики — найпоширеніший у минулому тип народного інструментального ансамблю. Троїстими їх назвали тому, що до їхнього складу входили три виконавці: скрипка, басоля та бубон у центральних та східних областях України; скрипка, цимбали, бубон або барабан — у західних областях. Нерідко до складу ансамблю додається сопілка. В наш час українські інструментальні ансамблі, залишивши за собою традиційну назву, значно розширили свій склад. Вони укомплектовуються в основному цимбалами, баяном, барабаном з мідними тарілками. Перелічені інструменти зустрічаються в народних ансамблях у найрізноманітніших поєднаннях. Скрипка та цимбали — провідні інструменти. Без них укладання ансамблю неможливе.

Розглянь зображення інструментів троїстих музик, запам’ятай їх.

*Вадим Одайник
„Троїсті музики”*

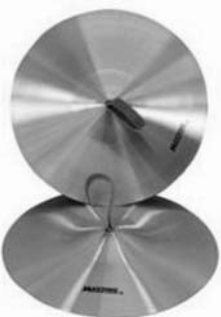
Скрипка

Бубон

Басоля

Мідні тарілки

Баян

Барабан

Цимбали

Сопілка

- Послухай музику троїстих музик.

- Чи подобається тобі їх звучання?
- Які інструменти впізнаєш?

Запам'ятай. Створення троїстої музики як основи розвитку народної інструментальної творчості було великим досягненням у духовному житті українського народу.

- Послухай пісню А. Мігай на вірші М. Ковалка „Моя Україна”.

- Визнач, про що в ній йдеться.
- Яка пісня за характером?
- Яка її будова?
- Де розміщені основні слова у творі?
- Вивчи пісню.
- Відтвори ритмічний рисунок ударами в долоні.
- Зосередься на точному відтворенні мелодії приспіву.
- Склади план виконання пісні.
- Добери інструменти для ритмічно-тембрального супроводу пісні.

Запам'ятай. Наспівна, величальна, заклична мелодія пісні „Моя Україна” звертається до серця кожної людини – люби і шануй свій рідний край.

МОЯ УКРАЇНА

Вірші М. Ковалка

Музика А. Мігай

Наспівно

Мо - я Ук - ра - ї - на - це ключ жу - рав - ли - ний, і мо - ре, і го - ри, і
ве - лич сте - пів. Мо - я Ук - ра - ї - на - це лю - ди сто - си - лі, і
пред - ки, і па - м'ять сла - вет - них ча - сів. Будь шас - ли - во - ю, стань ба -
га - то - ю, і весь світ те - бе ве - ли - ча - ти - ме. Я всі си - ли від - дам, все для
те - бе зроблю, бо я ніж - но те - бе люб - лю! Будь шас - //лю!

1. Моя Україна — це ключ журавлиний,
І море, і гори, і велич степів.
Моя Україна — це люди стосили,
І предки, і пам'ять славетних часів.

Приспів:

Будь щасливою, стань багатою,
І весь світ тебе величатиме.
Я всі сили віддам, все для тебе зроблю,
Бо я ніжно тебе люблю!

2. Моя Україна — це пісня крилата,
І батьківська хата — добра джерело...
Моя Україна — це вольності свято
І те, що до нього всіх нас привело.

Приспів.

Урок 2. НАТХНЕНИЙ СОКАМИ ЗЕМЛІ

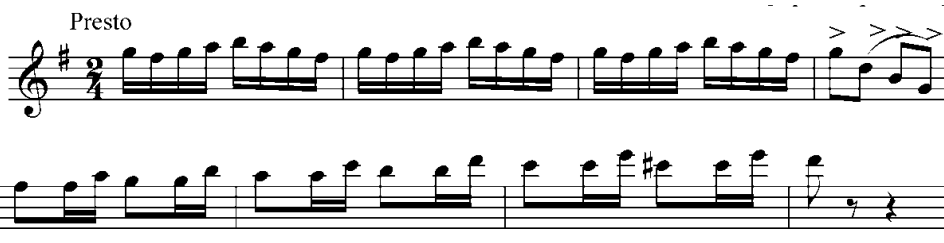
Із кінця XVIII — початку XIX століть і до сьогодні не знайдено автора цього музичного полотна. Музика залишилась симфонією невідомого автора. Збереження й різноманітне перетворення національних пісенних і танцювальних тем, використаних у творі, свідчить про високий рівень професіоналізму автора і тих оркестрів, для яких призначалося його виконання.

Симфонія невідомого автора чотири частинної будови.

Найяскравішою частиною симфонії є фінал — Козачок. Музика пройнята стихією запального народного дійства. Тут зіставлено граціозно-ліричний образ дівочого танцю, мужній, з відтінком героїки, образ козака-запорожця. А все це — нестримні веселощі, життєрадісність, гумор.

Послухай першу, особливо динамічну, сповнену іскристості, нестримності руху, тему фіналу:

- В якому темпі виконується?
- Які тривалості використано? Відтвори метроритм фрагмента ударами в долоні.

У другій темі яскраво чути інтонації „притоптування” та стрибки танцюючих:

Відтвори ударами в долоні „притоптування” та „стрибки” танцюристів, які яскраво звучать у музичному фрагменті.

Після запального танцю звучить широка і натхненна поетична мелодія. Послухай її фрагмент:

Presto

- Визнач характер музики.
- Послухай фрагмент Симфонії невідомого автора.
- Познач знайомі теми підняттям руки.
- Прослідкуй, як вони розвиваються.
- Поділись враженнями від почутого.

Запам'ятай. Козачок, четверта частина, фінал твору — зразок вмілого природного і невимушеного поєднання пісенних та танцювальних образів національного фольклору в інструментальній музиці.

Прослухана симфонія шукає свого автора. Може ти заповниш цю білу пляму в історії української інструментальної музики?

- Що знаєш ти про калину?
- Де росте, як цвіте, плодоносить, які цілющі властивості має?
- Що говорить про калину український народ?
- Які легенди, приказки, прислів'я відомі тобі?

Для українця калина — це поетичний символ материнської любові, нашого краю та всього народу України. Вона уособлює все те святе, що тримає нас на землі, що робить нас людьми. Якщо вийняти з ягідки плід — сплюснену насінину, — то за формою вона нагадає людське серце. Мабуть, давно помітили це й наші предки, бо саджали калину на могилах тих, хто боровся за волю та незалежність як символ вічної людської пам'яті та незнищенності народу і його ідеалів. Калиною прикрашали весільний коровай, вінок молодої, вишивали її на святкових жіночих сорочках, щоб доля була багатою на любов, добро та діток.

- Послухай пісню М. Мельника на вірші М. Бут „Україно-дівчино”.

- Про що в ній розповідається?
- В якому характері виконується?
- Яка будова пісні?
- В якому куплеті розміщена основна думка твору?

Запам'ятай. Лірична мелодія пісні „Україно-дівчино” у своєму спокійному розвитку оспівує нескорену українську дівчину, яка стала уособленням цілющими ягодами калини, оберегом рідного краю.

УКРАЇНО-ДІВЧИНО

Вірші М. Бут

Музика М. Мельника

Спокійно

О - зо - вись со - піл - ко - ю, чер - во - на ка - ли нонь - ко,
роз - ка - жи, що ба - чи - ла на сво - їм ві - ку. Ти при - йшла ле -
ген - до - ю з дав - ни - ни гли - бо - ко - ї, Ук ра - ї - но - дів - чи - но
в зо - ря - нім він - ку. /дів - чи - но в зо - ря - нім він - ку.

1. Озовись сопілкою, червона калинонько,
Розкажи, що бачила на своїм віку.
Ти прийшла легендою з давнини глибокої,
Україно-дівчино в зорянім вінку.

2. У лиху годиноньку ти не покорилася,
І не полонянкою стала в чужині,
Нескорена силою, ти з землею злилася,
І зроста калиною на своїй землі.

3. Ти умита росами, вітерцем колихана,
Зацвіла квіт-зорями рано навесні,
Україно-дівчино, червона калинонько,
Стала берегинею ти давно мені.

- Вивчи пісню.
- Склади план виконання пісні.

Урок 3. ФЕНОМЕН СЛІПОГО КОБЗАРЯ

Євген Олександрович Адамцевич (1904–1972) — кобзар, народився на Полтавщині. Ще в дитинстві осліп, проте це не завадило йому успішно закінчити загальноосвітню школу, навчитись грати на скрипці, сопілці, бандурі. Митець багато їздив по Україні з концертними виступами, де звучали українські народні історичні, гумористичні, побутові пісні, думи народного і літературного походження. На відміну від інших кобзарів, Є. Адамцевич грав тільки пучками пальців, що надавало особливого колориту і своєрідного забарвлення звучанню бандури. Кобзарський репертуар передавався від учителя до учня, мабуть, „Запорізький марш”, який виконував Є. Адамцевич, був у навчальному матеріалі його вчителів. Бандурист зберіг його і виконував завзято, енергійно, дуже виразно.

Послухай марш у виконанні Є. О. Адамцевича та у перекладенні для оркестру.

- Чиє виконання більше сподобалось? Чому?
- Розкажи про свої враження від почутого.
- Хто може марширувати під цю музику?
- Для кого вона призначена?
- Який характер маршу?
- Уяви себе керівником оркестру, продиригуй твір.
- Виконай марш у русі та ритмічно-тембральним супроводом.

Запам'ятай. Заклична, завзята, музика „Запорозького маршу” співзвучна героїчним душевним пориванням українців.

У дар від минулих поколінь ми одержали неоціненний скарб — народну пісню. Тут віковічна пам'ять про природу, життя, побут, звичаї та традиції, перемоги та поразки, любов і ненависть, вірність і зраду, надії та сподівання.

- Які народні пісні ти знаєш?
- Які співаєш?
- Про що йдеться в народних піснях?
- Хто виконує їх?
- Коли виконують народні пісні?
- Чи співають народних пісень у твоїй родині?
- Яка з відомих пісень тобі найбільше подобається?

Пісні землеробських свят і обрядів сьогодні складають для нас великий історичний та художній інтерес. Народ проніс їх крізь віки як своє духовне надбання, яскраве поетичне багатство, як безсмертну традицію колективних свят землероба-трударя. Це справжній гімн праці, гімн природі, уособлення мрій, надій і сподівань.

- Як називаються музичні твори, в яких оспівується хліборобська праця?
- Які види жниварських пісень ти знаєш?
- Чому вони так називаються?

Жнива — підсумок, реалізація усіх сподівань і зусиль хлібороба, бо хліб — усьому голова. Наші предки до початку жнив готувалися як до великого урочистого

свята і водночас до тяжкої відповідальної роботи, коли доводилось трудитися від зорі до зорі, незважаючи на спеку й спрагу. За походженням ці пісні такі ж давні, як і сама праця на землі. Залежно від основного змісту, певного етапу жнив, характеру обряду жниварські пісні діляться на:

Галина Попінова
„Свято врожаю. Обжинки”

зажинкові	жнивні	обжинкові
співані під час зажинання першого снопа	виконувані під час збирання врожаю	знаменували закінчення жнив

Важливе місце у жниварських піснях посідає опис природи. Женці розмовляють із сонцем, закидають йому, що воно рано сходить, а пізно заходить, звертаються й до місяця з проханням освітити їм дорогу.

- Послухай українську пісню „Вийшли в поле косарі”.

- Про що в ній розповідається?
- В якому характері виконується?
- До якої групи жниварських пісень віднесемо?
- Вивчи пісню.
- Склади план виконання пісні.
- Продумай можливість виконання з рухами та використанням шумових інструментів-іграшок.

ВИЙШЛИ В ПОЛЕ КОСАРІ

Українська народна пісня

Жваво

Ви - йшли в по - ле ко - са - рі ко - сить ран - ком
на зо - рі. Гей, ну - те, ко - са - рі,
бо не ра - но по - ча - ли // у - тя - ли.

1. Вийшли в поле косарі
Косить ранком на зорі.

Приспів:

Гей, нуте, косарі,
Бо не рано почали.
Хоч не рано почали,
Та багато утяли!

2. До обіда покосили,
Гострі коси потупили...
Приспів.

4. Увечері холодком
Йшли додому всі рядком...
Приспів.

3. По обіді спочивали,
Гострі коси поклепали...
Приспів.

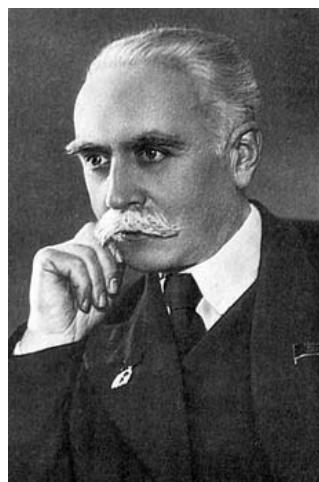
5. А в стоги як поскладаєм,
То добряче погуляєм!
Приспів.

Запам'ятай. Весела українська народна жнивна пісня „Вийшли в поле косарі” оспівує дружню роботу косарів. Ця пісня вчить, що тільки старанна праця дає право на заслужений відпочинок.

Урок 4. ПІСНІ ВСЕПЛОДЮЧИХ ПШЕНИЦЬ

В історії української музики творчість Левка Миколайовича Ревуцького (1881–1941) займає особливе місце. Практично в усіх жанрах він виступив основоположником традицій національного музичного мистецтва. Джерелом насаги митця стала народна пісня. У творчій спадщині — вокальна та інструментальна музика, близько ста обробок народних пісень. Тематика творів композитора надзвичайно широка: від епічних полотен, пов'язаних з історичною боротьбою українського народу до глибоко етичної інтерпретації людських переживань. Символом прекрасного у композитора є Пісня — вільна, бездонна за глибиною переживань, сумна, торжествуюча або гнівно протестуюча. Пісня домінує в симфоніях, фортепіанному концерті, хорових творах, інструментальних п'єсах.

У другій частині симфонії № 2 Л. Ревуцького звучать три народні пісні.

Перша — „Ой Микито, Микито, чи є рілля на жито”.

- Послухай фрагмент пісні.
- Визнач характер.
- Запам'ятай мелодію.

Друга народна пісня „Ой там в полі сосна” розповідає про тугу юнака за втраченим коханням.

*Корнило Михайлович
„Бойківська пара”*

- Послухай фрагмент.
- Запам'ятай мелодію.

Послухай фрагмент народної пісні „Що в Києві на риночку”. Вона теж використана у симфонії Л. Ревуцьким.

- У якому характері звучить?
- В якому темпі виконується?

Послухай музику другої частини симфонії.

- Прослідкуй за розвитком знайомих інтонацій.
- Відзнач відомі мелодії підняттям руки.
- Які почуття виникають під враженням від почутого?
- Прийми участь в обговоренні.

Друга частина симфонії розпочинається лагідним шелестом засурдинених скрипок і альтів, які створюють особливий колорит.

Тремоло скрипок створює відчуття примарного світла, яке струмом ллється з висоти, і звучить пісня „Ой Микито, Микито, чи є рілля на жито”.

Над простором лине ніжна і задумлива лірична пісня — основна тема частини „Ой там в полі сосна”, яку проводить валторна. Широка наспівна мелодія розгортається неквапно, розмірено, дещо стримано. Середній розділ частини побудований на темі народної пісні „Що в Києві на риночку”, звучить як колоритна жартівлива сценка. Танцювальність теми виражається простим

повторним ритмом, а жартівливість — вигадливим рисунком мелодії.

Запам'ятай. Провідним образом другої частини симфонії Л. М. Ревуцького є глибока, зворушлива лірика, якій притаманний повільний темп, наспівність.

Послухай пісню В. Філіпенка на вірші В. Гея „Поле моє, поле”.

- Хто виконує пісню?
- Про що розповідається?
- Який її характер?
- Як темп та динаміка сприяє розкриттю емоційно-художнього змісту музичного твору?
- Чи близький зміст цієї пісні до змісту жниварських пісень?
- Склади до пісні ритмічно-тембральний супровід.

Запам'ятай. Весела, танцювальна мелодія пісні В. Філіпенка „Поле моє, поле” возвеличує працелюбність та душевну щедрість українського народу.

Послухай українську народну пісню „А вже сонце котиться”.

- Про що в ній розповідається?
- До якої групи жниварських пісень відноситься?

А ВЖЕ СОНЦЕ КОТИТЬСЯ

Українська народна пісня

Рухливо

А вже сон - це ко - тить - ся, нам до - до - му хо - четь - ся.

Наш, па - не, наш, нам до - до - му час.

1. А вже сонце котиться,
Нам додому хочеться.

Приспів:

Наш, пане, наш,
Нам додому час.

2. А вже сонце на пшениці,
Пусти, пане, молодиці.

Приспів.

3. А вже час і пора,
Зійшов місяць і зоря.

Приспів.

4. А вже сонце за ставками,
Пускай мене з парубками.

Приспів.

5. А вже сонце за гору,
Я додому вже піду.

Приспів.

Серед жнивварських чимало пісень, присвячених темі важкої і безрадісної праці на чужому полі, які змальовують нестерпне становище селян. На повний голос звучать скарги на нелюдську втому, зажерливість господарів, які до ночі тримають голодних наймитів-женців на полі. Тут натхнення замилювання природою розбивається в гірку долю, безправ'я і нестатки. Українська народна пісня „А вже сонце котиться” — одна із таких пісень.

- Вивчи пісню.
- Склади план виконання пісні.
- Продумай можливість виконання з рухами та з ритмічно-тембральним супроводом.

Поетична краса, тематичне і мелодійне багатство жнивварських пісень забезпечили їх довге збереження у народі. Перейнятися українськими піснями — це значить пізнати душу свого народу.

Урок 5. БАРВОГРАЙ ОКСАМИТНОЇ ПІСНІ

Михайло Миколайович Калачевський (1851–1910)? (12) належав до тих українських митців другої половини ХІХ сторіччя, котрі, хоч і отримали професійну освіту за кордоном, продовжували свою діяльність на батьківщині, були дуже тісно пов'язані з її культурними традиціями і не мислили себе поза Україною.

Найголовнішим твором М. Калачевського є „Українська симфонія”, в якій відображена світла лірика, м'який гумор, картини природи, жанрово-побутові сцени. Образи твору позначені щирою народністю,

розвиток фольклорних мелодій вирізняється динамікою і барвистістю.

У симфонії використано дві українські пісні: „Віють вітри, віють буйні” та „Йшли корови із діброви, а овечки з поля”. У першій — розповідається про одвічне жіноче бажання бути щасливим у коханні.

- Послухай фрагмент пісні.
- Визнач її характер.

Andante

Ві - ють віт-ри, ві - ють буй-ні, аж де-ре-ва гнуть - ся.

Ой, як бо-лить мо - є сер-це, а сльо - зи не ллють - ся.

Пісня „Йшли корови із діброви, а овечки з поля” відтворює сумну картину прощання закоханих.

- Послухай фрагмент пісні.
- Визнач її характер.

Moderato

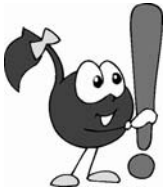
Йшли ко-ро-ви із діб-ро-ви, а о-веч-ки з по - ля,

ви-пла - ка - ла ка - рі о - чі, край ко - за - ка сто - я.

- Послухай фрагмент симфонії.
- Знайомі інтонації познач підняттям руки.
- Поспостерігай за розвитком народнопісенного матеріалу.
- Визнач, які зміни відбулися в мелодіях пісень.
- Поділись враженнями від почутого.
- Прийми участь в обговоренні емоційно-художнього змісту твору.

З початком симфонії мелодія „Віють вітри, віють буйні” сприймається як сповнена тихого смутку пісня, що бринить на тлі прегарного краєвиду. Розмірений ліричний плин заступив більш жвавий і схвильований рух. Сповнена благородства, розважна щодо настрою звучить тема народної пісні „Йшли корови із діброви, а овечки з поля”. Ця тема сповнена внутрішнього спокою, врівноваженості. Обидві теми протягом частини розвиваються, набувають розмаїтих емоційних барв — то бурхливих, драматичних, то просвітлених. М. Калачевський застосовує тут багаті можливості оркестру, відтінки звучності різних інструментів, близьких до людського голосу: скрипки, печальні наспіви флейти, глибокий, м’який тембр гобою. Ці зміни настроїв і переживань неначе втілюють різні стани людської душі, а пісня виражає їх, супроводжує і в радості, і в горі.

Запам’ятай. В основі „Української симфонії” М. Калачевського лежать мелодії народних пісень.

З давніх-давен лунає українська народна пісня, зачаровуючи слухачів своєю мелодійністю, красою та задушевністю. У всі часи вона була органічною частиною

людського життя, невичерпним джерелом наснаги, дивом із всесвітніх див. Пісня заглядає в душу, відкриває всі закутки її і примушує горіти новим невідомим полум'ям. На крилах рідної пісні душа людини летить у нове життя, у царство мрій.

Послухай українську народну пісню „Заграй мені, скрипалю”.

- Про що в ній розповідається?
- У якому характері виконується?
- Визнач будову твору.
- У якому куплеті розміщені основні слова?

ЗАГРАЙ МЕНІ, СКРИПАЛЮ

Українська народна пісня

Повільно

За - грай ме - ні, скри - па - лю, так, як то ко -

лись бу - ва - ло, ста - рень - ка нень - ка як ме -

не в ко - лис - ці ко - ли - са - ла. Ста - рень - ка

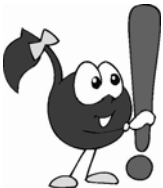
нень - ка як ме - не в ко - лис - ці ко - ли - са - ла.

1. Заграй мені, скрипалю, так,
Як то колись бувало,
Старенька ненька як мене
В колисці колисала.

2. Заграй-но пісеньку таку,
Щоб серце заспівало,
В яким краю і де б не був,
Щоб в рідний край скликала.
3. Заграй мені ще хоч разок
Пісні моєї хати,
Матусі голос, світ казок
Я буду пам'ятати.

- Розучи пісню.
- Обміркуй засоби досягнення кульмінації у творі.
- Які образи постають у твоїй уяві під враженнями від пісні?
- Змалюй живописну картину словами.
- Склади план виконання пісні.

Запам'ятай. Проста, але надзвичайно виразна мелодія української народної пісні-спогаді „Заграй мені, скрипалю” оспівується дорогий і рідний серцю батьківський край, зігрітий теплом і ласкою беззавітної материнської любові.

Урок 6. ВИСОКА СЛАВА КОБЗАРСЬКИХ ДУМ

Карби героїко-драматичної долі нашого українського народу постають крізь чесний голос, відкриту душу правічної народної думи — саме в них найоб'єктивніше оживає історія України. Вони передавалися із покоління в покоління, вбираючи в себе найдовершеніші вислови, що в художньо-образній формі відтворювали життя. У думках про жахи в турецькій неволі, про втечу на рідну землю, про козацькі походи, взаємини між побратимами так багато реальних деталей, що їх, звичайно, не міг створити той, хто не був учасником чи свідком тих подій. Тож творцями дум є козаки, козацькі бандуристи. Поширення пісень і дум здійснювалося мандруючими співцями.

Розглянь світлину картини С. І. Васильківського (1854–1917) „Кобзар”. Поділися враженнями від споглядання.

*Сергій Васильківський
„Кобзар-сліпець з
хлопчиком-поводирем”*

Манера виконання кобзарями дум була різною: розповідь, чергування розповіді й співу, речитативи, спів без акомпанементу і в супроводі ліри, кобзи, потім бандури.

Запам'ятай. Кобзарі були хранителями генетичної пам'яті й народної моралі, будителями совісті, провідниками знання, яке відкривало людям шлях до істини.

„Дума про козака Голоту” відноситься до найдавніших дум і перших, знайдених у записі.

Прочитай поетичний текст думи.

Визнач, про що в ній розповідається.

Прийми участь в обговоренні.

Послухай фрагмент „Думи про козака Голоту”.

*Сергій Васильківський
„Козак в степу”*

- Якими музичними засобами розповідається про козацьке життя?
- Чи легко запам'ятовується мелодія твору?
- Яких більше тривалостей використано в її побудові?
- Який темп виконання?

Зосередься на імпровізаційно-речитативному оповідному характері мелодики, оснований на варіюванні мелодичних зворотів і поспівок.

Поділися враженнями від почутого.

Запам'ятай. У „Думі про козака Голоту” оспівуються найвищі людські цінності: вірність Батьківщині, повага до старших, мужність, віра і чесність.

„Пісня про Байду” — одна з найулюбленіших у нашому народі. Тут йдеться про Дмитра Вишневецького, якого на Січі прозвали Байдою. Він мав власне військо — загін козаків, на чолі якого брав участь у боротьбі проти турецько-татарських нападників. Збудував форте-

цю на одному з дніпровських островів — Хортиці. Вважається засновником Запорозької Січі. У народній творчості постать князя Дмитра Вишневецького перетворилася на легендарного пісенного персонажа — козака Байду, який, нехтуючи пропонуваними ворогом благами, йде на вірну смерть і виявляє при цьому найвищі козацькі чесноти: зневагу до розкішного життя, купленого зрадою, відданість православній християнській вірі, стійкість до фізичних мук, незламність перед ворогами і жагу боротьби навіть перед лицем смерті.

Завдання для самостійної роботи.

У літературних джерелах знайди поетичний текст „Пісні про Байду”.

Визнач, про що йдеться в думі.

Послухай „Пісню про Байду”.

- Зосередься на провідних засобах музичної виразності, які характеризують образ народного героя.
- Опиши свої враження від почутого.

Полковник Іван Богун — безмежної відваги воїн, талановитий полководець, блискучий майстер польових боїв і захисту міст, які він перетворював на неприступні фортеці. Це — мужній, безстрашний і відважний воїн-козак, безкомпромісний у своїй відданості ідеї служіння своєму народові.

*Артур Орлюнов
„Гетьман Іван Богун”*

У думі „Іван Богун” оспівується ратний подвиг полковника, його військова кмітливість.

Послухай думу „Іван Богун”.

- Прийми участь в аналізі почутого.
- Поділися своїми враженнями від сприймання.
- Які почуття тебе охоплюють?

Запам'ятай. У народних думах оспівуються подвиги попередніх поколінь в ім'я Вітчизни, підноситься на високий п'єдестал лицарство, мужність, сила, відвага і самопожертва заради національної ідеї.

Без натхненної думи й пісні кобзарів навряд чи під силу було б гетьману Б. Хмельницькому підняти на визвольну боротьбу весь народ України. Пізніше, коли Січ було зруйновано, саме кобзарі повертали сучасників до

Леонід Денисенко „Гетьман Богдан Хмельницький”

минулого, нагадуючи, хто вони, чиї діти, ким закуті в кайдани кріпацтва. Жертовна і безоглядна боротьба героїв дум за свободу свого народу є прикладом до наслідування сучасним поколінням, які можуть підтвердити любов і вірність Україні тільки рішучим чином.

За багато століть в Україні з'явилося десятки тисяч народних пісень різного змісту й характеру. Вони вражають своєю високою поетичністю, красою і самобутністю мелодій.

- Які народні пісні називаються історичними?
- Коли вони виникли?
- Про що розповідають?

Запорізьке військо захищало південні кордони українських земель від татаро-турецьких нападників. Саме пам'ять про героїв цієї боротьби донесла до нас народна пісня „Ой на горі та женці жнуть”.

- Який настрій вона створює?
- Які почуття викликає?
- В якому характері звучить?
- Які живописні образи виникають у твоїй уяві? Розкажи.

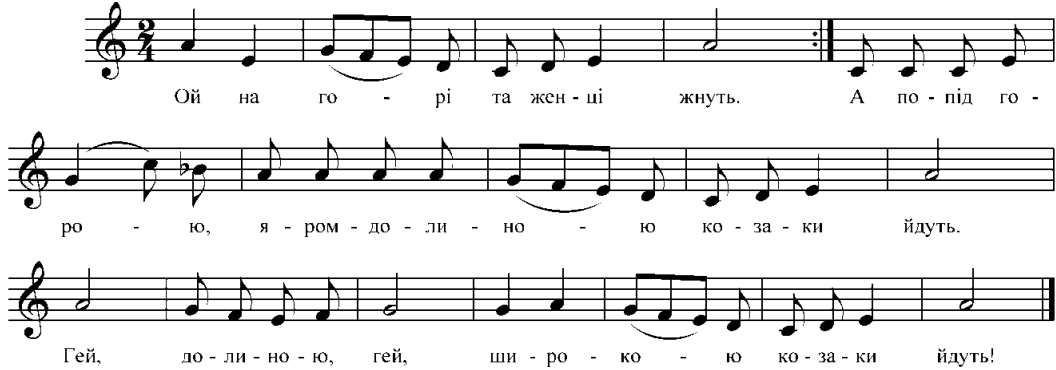

- Вивчи пісню.
- Зверни увагу на розспівування складів.
- Склади план виконання пісні.
- Виконай пісню в русі маршовим кроком із акомпанементом ударних музичних іграшок та інструментів.

ОЙ НА ГОРІ ТА ЖЕНЦІ ЖНУТЬ

Українська народна пісня

Помірно

1. Ой на горі та женці жнуть,
А попід горою, яром-долиною
Козаки йдуть.
Гей, долиною, гей, широкою
Козаки йдуть!

2. Попереду Дорошенко
Веде своє військо,
Військо запорізьке хорошенько.
Гей, долиною, гей, широкою
Хорошенько!

3. А позаду Сагайдачний,
Що проміняв жінку
На тютюн та люльку, необачний.
Гей, долиною, гей, широкою
Необачний!

4. „Гей, вернися, Сагайдачний!
Візьми свою жінку,
Віддай тютюн-люльку, необачний.
Гей, долиною, гей, широкою
Необачний!”

5. „Мені з жінкою не возиться,
А тютюн та люлька
Козаку в дорозі знадобиться!
Гей, долиною, гей, широкою
Знадобиться!”

6. Гей, хто в лісі, озовися!
Та викрешем вогню,
Та закурим люльку, не журися!
Гей, долиною, гей, широкою
Не журися!”

Запам'ятай. Високою громадянськістю й патріотизмом позначена історична маршова козацька пісня „Ой на горі та женці жнуть”.

Виразно й глибоко відчувати себе частиною української нації буде лише той, хто з нею зрісся змалку, хто з дитинства звик дивитися на рідну націю як на щось міцне, віковічне, закономірне, що з давніх-давен і при всяких умовах існувало, існує й буде існувати, що засновано на непорушних законах і через те ніколи не руйнується, а навпаки — міцніє. Співаний історико-героїчний епос вчить нас мужності, відваги, героїзму, здатності до взаєморозуміння та взаємодопомоги.

Урок 7. НАРОД НІКОЛИ НЕ ЗАГИНЕ, ДОПОКИ МУЗИКА ЖИВА

Народження людини пов'язане з піснею, в ній щастя кохання і гірка розлука, думи батьків, які виглядають синів із походу, з далеких доріг.

Герої пісень історичного жанру — особи, славні подвиги яких викарбувалися в народній пам'яті. Скупі відомості про визначні події найдавніших часів можна одержати з літописів, пізніше — з наукових книг, дані в яких точніші, але й сухіші. В пісні усе наче оживає, наповнюється звуками і барвами. Воїн, ідучи в похід, брав із собою три речі: зброю, хліб і пісню. Найдавніші пісні долинули до нас із XV сторіччя, з часів турецько-татарського лихоліття, пожеж та руїн.

Марусі Чурай (1625–1653) — легендарній українській поетесі та співачці приписують низку пісень, добре відомих у народі. За переказами у пісні, „За світ встали козаченьки” мисткиня відтворила почуття, які пережила сама, виряджаючи коханого на війну.

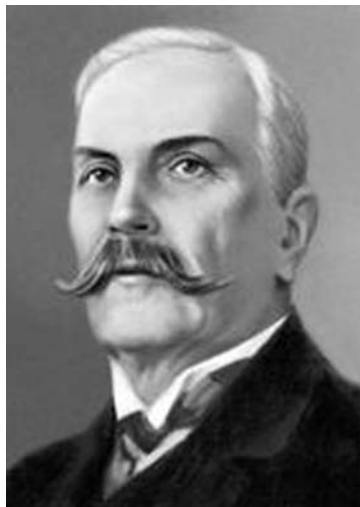

- Послухай фрагмент пісні.
- В якому характері звучить?

Помірно

За світ вста - ли ко - за - чень - ки в по - хід з по - лу - но - - - чі,
ви - пла - ка - ла Ма - ру - сень - ка сво - ї яс - ні о - - - чі.

Микола Віталійович Лисенко (1842–1912) — класик української музики, засновник національної композиторської школи, блискучий піаніст, організатор музичної освіти, педагог, учений. Композитор творив у всіх музичних жанрах. Писав опери, хорові поеми, кантати, хори, пісні та романси, вокальні ансамблі, твори для солістів і ансамблів різних інструментів, музику до драматичних вистав, дитячі опери.

Оперу „Тарас Бульба” М. В. Лисенка відносять до найкращих у цьому жанрі української музики ХІХ ст. Твір написаний за однойменною повістю М. Гоголя. В увертюрі до опери звучать теми, які характеризують мужніх та відважних захисників вітчизни. Завершується вступ переможною тріумфальною музикою. Тут використано мелодію народної пісні „За світ встали козаченьки”.

- Послухай музику.
- Зверни увагу на наявність героїчної та ліричної тем. Познач їх підняттям руки.
- Поспостерігай за музичним розвитком цих тем.
- Чи знайомі тобі інтонації, на яких вони побудовані?
- Які почуття, думки викликає у тебе музика увертюри?

Початок увертюри героїчний, драматичний, як заклик до боротьби. Це підкреслюють сигнали труб. Друга тема — широка, розспівна, лірична. Пісенна

мелодія ллється, ніби повноводна могутня ріка. Потім з'являються сила, могутність, воля, боротьба. Остання тема — інтонації пісні „За світ встали козаченьки” — урочистого, маршового, піднесеного, переможного характеру.

*Олександр Бубнов „Ілюстрація до повісті
М. В. Гоголя „Тарас Бульба”*

Запам'ятай. Увертюра до опери М. В. Лисенка побудована на інтонаціях народних пісень.

З давніх-давен люди відносились до журавлів із особливими почуттями. У Стародавньому Єгипті їх називали птахами сонця. В римлян журавлі асоціювалися з найкращими людськими якостями: вірністю, розсудливістю, добротою, людяністю. За кавказькою легендою, душі загиблих воїнів перетворюються в журавлів. Слов'янські народи шанують журавлів як

птахів радості і щастя. Відлітаючи восени, журавлиний клин символізував неймовірну тугу за рідним краєм. Направду, прощальне курликання нікого не залишає байдужим, настільки явно в голосах птахів звучать нотки відчаю і суму. Повертаючись із вирію, журавлі першими сповіщають про прихід весни.

- А які легенди, перекази про журавлів знаєш ти?
- Послухай пісню О. Лобової „Прощання з журавлями”.
- Визнач, про що в ній розповідається.
- В якому характері виконується?
- Яка будова твору?

- Вивчи пісню.
- Зосередься на відтворенні ритмічного рисунку мелодії ударами в долоні.
- Промов слова пісні в ритмі мелодії.
- Склади план виконання пісні.

Запам'ятай. Проста задушевна мелодія пісні „Прощання з журавлями” оспівує Батьківщину — світ, який щодня, щохвилини, щомиті оточує нас: це сонце, вітер, трава, води — джерела життя. Людина не може існувати без них, як не може жити без Вітчизни.

ПРОЩАННЯ З ЖУРАВЛЯМИ

Вірші та музика О. Лобової

Наспівно. з почуттям

Від-лі - та-ють в да-ле-кі кра - ї-ни жу-рав - лі, ген за об-рій за-дум-ли-во
ли - нуть від зем - лі, де все рід-ним бу-ло і зна - йо-мим... Свою піс-ню ли-шаю-чи
в до - ма, та-не в не - бі за-дум-ли-вий клин - то ле - тять жу - рав - лі.

1. Відлітають в далекі країни журавлі,
Ген за обрій задумливо линуть від землі,
Де все рідним було і знайомим...
Свою пісню лишаючи вдома,
Тане в небі задумливий клин — то летять журавлі.

2. Відлітають в далекі країни журавлі,
І курличе прощально долинами сірий клин.
Їм насняться смереки високі
І широкі Дніпрові затоки...
Ну, а там, де чужинна земля, —
не співають журавлям.

3. Відлітають в далекі країни журавлі,
Не сплять ані на хвилину мірний плин.
Я кричу журавлиному клину:
„Повертайтеся скоріш в Україну!
І озера, і грона калин ждуть на вас, журавлі!”

Урок 8. НЕМА БЕЗ ПІСНІ СОЛОВ'Я

Перебуваючи у засланні, Т. Г. Шевченко пише поему „Княжна”, малює картини, сповнені суму, самотності, а подекуди й розпачу.

Розглянь світлину картини Т. Г. Шевченка „Місячна ніч на Кос-Аралі”. Розкажи про свої відчуття.

Неповторний нічний пейзаж кос-аральської землі. Біля піщаної коси непорушно застигли шхуни, поставлені на зимівлю. На березі — перевернуті човни і якір. Маленький собачка дивиться на повний місяць, що видніється із-за хмар. Його сяйво ніби позолотило спокійну поверхню води, місячна доріжка простяглася від берега до неба... Картина чарує неповторною красою й елегійним настроєм.

Послухай фрагмент поеми „Княжна” Т. Г. Шевченка.

- Про що в ній йдеться?
- Якою музикою звучать тобі ці рядки?
- В якому характері вона б виконувалась?

1. Зоре моя вечірняя,
Зійди над горою,
Поговорим тихесенько
В неволі з тобою.
2. Розкажи, як за горою
Сонечко сідає,

Як у Дніпра веселочка
Воду позичає.
3. Як широка сокорина
Віти розпустила...
А над самою водою
Верба похилилась.

Послухай українську народну пісню на вірші великого Кобзаря „Зоре моя вечірняя”.

- В якому характері звучить пісня?
- Які почуття викликає?

Надзвичайно чуйні та образні рядки поезії Т. Г. Шевченка надихнули композитора Я. С. Степового на створення пісні. Послухай її.

- В якому характері звучить пісня?
- Чи відрізняються мелодії народної пісні та створеної Я. Степовим?
- Яка більше подобається? Чому?
- Який життєвий зміст об'єднує поезію, музику та пейзаж?

Яків Степанович Степовий (1883–1921) в історії української музики відомий як автор творів малих форм: пісень, романсів, хорів, невеликих інструментальних п'єс та ансамблів. Своєю лаконічністю і філігранною відточеністю пісенні твори композитора мають широку популярність.

Пісня Я. С. Степового „Зоре моя вечірняя” за характером мелодії, простотою і щирістю відображених почуттів, своєрідними інтонаціями надзвичайно схожа на народну. Вона написана в народному стилі.

Запам'ятай. За багато століть в Україні з'явилося десятки тисяч народних пісень різного змісту й характеру. Вони вражають своєю високою поетичністю, красою і самобутністю мелодій. Народна культура України є тим художньо-естетичним джерелом, яке живило і живить нині професійну музичну творчість.

Перші системи музичної нотації з'явилися в далекій давнині: у Месопотамії музику вміли записувати вже 4000 років тому. В Європі мелодії пісень передавалися усно аж до VI ст. н. е. Музичні ноти в нинішнім розумінні цього слова з'явилися в XII ст. Гвідо Д'Ареццо, музичний теоретик, першим помітив, що кожний із початкових складів перших шести віршів латинського гімну Іоаннові Хрестителеві відповідають одному тону гами, і став використовувати їх для графічного позначення звуків. Ця система запису музики виявилася найпростішою і найзручнішою. Завдяки цьому нотна грамота поширилася по всьому світу і дала можливість слухати і виконувати музику минулих століть.

Послухай пісню А. Мігай на вірші Н. Кулик „Сім нот”.

- Визнач, в якому характері виконується твір.
- Про що йдеться в пісні?
- Визнач будову твору та її особливості.

СІМ НОТ

Вірші Н. Кулик

Музика А. Мігай

Весело, рухливо

Сім нот чу-ти зві-ду-сіть, сім нот зна-ють їх у - сі, сім нот, сім нот
до, ре, мі, фа, соль, ля, сі! Ре, мі, фа, соль, ля, сі, до! Із ро-маш-ки і бар-він-ка
ми зви-ва-є - мо ві - но-чок, щоб сплес-ти спі-ван - ку дзвін-ку ни-жем нот-ки у ря - до-чок,
а - ле як їх по-в'я-за - ти, хто нам мо-же під-ка - за - ти?

Приспів:

Сім нот чути звідусіль,
Сім нот — знають їх усі,
Сім нот, сім нот —
До, ре, мі, фа, соль, ля, сі!
Сім нот — пісня і танок,
Сім нот стануть у рядок,
Сім нот, сім нот —
Ре, мі, фа, соль, ля, сі, до!

1. Із ромашки і барвінка
Ми звиваємо віночок,
Щоб сплести співанку дзвінку —
Нижем нотки у рядочок,
Але як їх пов'язати,
Хто нам може підказати?

Приспів.

2. Гарні є у нас співанки —
І щедрівки, і веснянки,
Жартівливі, обрядові,
Ще й ласкаві колискові.
Як же їх запам'ятати —
Хто нам може підказати?

- Визнач особливості приспіву та заспіву пісні.
- Зосередься на непростому ритмічному рисунку мелодії приспіву.
- Роботу розпочни із відтворення ритму ударами в долоні.
- Зверни увагу на наявність пауз.
- Покажи їх розведенням обох рук у сторони.
- Будь уважним при розспівуванні складів у куплетах.
- Склади план виконання пісні.
- Які живописні образи малює у твоїй уяві художній зміст пісні? Розкажи про це, відтвори в малюнку.

Запам'ятай. Весела, рухлива мелодія пісні „Сім нот” розповідає про ноти, без яких ми б не прочитали музику минулого, не записали б свої пісні для наступних поколінь.

Урок 9. ДЗВІНКОГОЛОСА КРОНА СМЕРЕКОВИХ КАРПАТ

Верховина — дивовижний гуцульський край. Ховають свої голови в небесній височині гірська вершина Говерли. А Чорногора — цариця дощів та вітрів. Милують око строкаті полотна альпійських лук, приголомшливі панорами долин, стодзвонами відзиваються в серці переливи гірських річок. Цей край сповнений таємниць, легенд і, безперечно, пісень.

Чорногора Верховинський р-н Івано-Франківської області

Послухай українську народну пісню „Верховино, світку ти наш”.

- Про що в ній розповідається?
- Які живописні картини малює у твоїй уяві пісня?
- Визнач будову твору.

ВЕРХОВИНО, СВІТКУ ТИ НАШ

Українська народна пісня

Повільно

Вер-хо-ви-но, світ - ку ти наш, гей, як у те-бетут ми - ло! Як іг - ри

вод, пли - не тут час, сво-бід-но, шум - но, ве - се - ло.

Швидко

Ой не-ма-є кра-ю, кра-ю на ту Вер-хо - ви - ну! Ко-би ме-ні

тут по-бу-ти хоч од-ну го-ди-ну. Ой не-ма-є кра-ю, кра-ю

на ту Вер-хо - ви-ну! Ко-би ме-ні тут по-бу-ти хоч од-ну го-ди-ну.

1. Верховино, світку ти наш,
Гей, як у тебе тут мило!
Як ігри вод, плине тут час,
Свобідно, шумно, весело!

Приспів:

Ой немає краю, краю
На ту Верховину!
Коби мені тут побути
Хоч одну годину!

2. Ей, що ми там Поділля край,
Нам полонина — Поділля,

А бори — степ, ялиця — май,
А звіра голос — весілля.
Приспів.

3. Черемоше, Черемоше,
Бистра твоя вода!
Дівчинонько хорошая,
Гарна твоя врода!
Приспів.

- Вивчи пісню.
- Зверни увагу на різні характери (темп, ритмічна будова та розвиток мелодії, наявність дрібних тривалостей, розспівування складів) у заспівах (розповідний) та приспіві (танцювальний).
- Як за допомогою будови пісні відтворено своїрідні особливості верховинського краю?
- Ретельно попрацюй над точним відтворенням ритмічного рисунку мелодії куплетів, характерної ознаки пісень гуцульського краю.
- Склади план виконання пісні.
- Обміркуй варіанти виконання пісні з рухами та ритмічно-тембральним супроводом.

Запам'ятай. Гуцульським народним пісням властива особлива ритмічна будова мелодії.

Приспів пісні „Верховино, світку ти наш” написаний у формі коломийок. Короткі за побудовою, задержуватимуть веселі, сатирично-жартівливі, а часом і сумні, ліричні, коломийки стисло, образно і дотепно відтворюють життя людей.

У процесі сприймання „Гуцульської рапсодії” Г. І. Майбороди ти відчуєш вплив народної пісні на розвиток професійної музики.

Свято коломийки у м. Коломия 07. 11. 2011р.

Дитинство Георгій Іларіоновича Майбороди (1913–1992) проходило серед мальовничої природи дзвінко-голосого українського села на Полтавщині. Яскравий тематизм, що виростає із пісенного фольклору, записаного Г. Майбородою під час подорожі по Гуцульщині та Закарпаттю, ліг в основу „Гуцульської рапсодії”.

Послухай „Гуцульську рапсодію” Г. І. Майбороди.

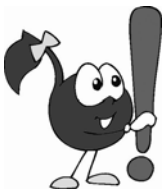

- Добери слова для характеристики музики.
- Знайомі інтонації познач підняттям руки. Поспостерігай за їхнім розвитком.

- У ході повторного слухання зверни увагу на розвиток ліричної теми (народна пісня „Верховино, світку ти наш”).
- Які живописні образи малює у твоїй уяві музика рапсодії?
- Поділися враженнями від почутого.
- Прийми участь в обговоренні наступного образного змісту музичного твору.

Музика рапсодії складає калейдоскоп образних картин карпатського краю: ось сцена народного свята, життєрадісного, веселого. Ось — захоплююча своєю сміливістю, ризиком і мужньою красою картина сплаву лісу по бурхливому гірському Черемошу. Шалена швидкість, що забиває подих, бризки води, що розбиваються в пороги, радісне відчуття гордоців за людину, що перемагає в поєдинку зі стихією. А лірично-розспівна, тендітна і витончена з епічним забарвленням тема, що побудована на інтонаціях пісні „Верховино, світку ти наш”, сприймається як згадка про минуле. Потім ця мелодія набуває мужнього характеру.

Запам'ятай. У музиці Гуцульської рапсодії звучать мелодії карпатського краю.

Урок 10. СМІХУ ЧИСТЕ ДЖЕРЕЛО

У другій частині Української симфонії М. М. Калачевський використав українську народну пісню „Дівка в сінях стояла”.

Послухай текст пісні, на який народ склав музику.

1. Дівка в сінях стояла,
На козака моргала:
Ти, козаче, ходи,
Мене вірно люби,
Серце моє!

2. Як до тебе ходити,
Тебе вірно любити?
В тебе батько лихий,
Серце моє!

3. Батька вдома немає,
У шиночку гуляє,
А ти, серце, ходи,
Мене вірно люби,
Серце моє!

4. Як до тебе ходити,
Тебе вірно любити?
В тебе собаки лихі,
Серце моє!

5. Я собакам угоджу,
Я їм хліба положу,
А ти, серце, ходи,
Мене вірно люби,
Серце моє!

- Якою музикою звучать для тебе ці вірші?
- Яка вона за характером?
- Послухай фрагмент народної пісні „Дівка в сінях стояла”.
- У якому характері вона звучить?

Другу частину своєї Української симфонії М. Калачевський назвав Скерцо.

Грайливо-задерикувата тема української народної пісні „Дівка в сінях стояла” якнайкраще відповідає сутності скерцо (жарту). Композитор використав тільки першу фразу пісні:

Послухай фрагмент симфонії М. Калачевського.

- Поспостерігай, як відома нам тема переходить від однієї групи інструментів оркестру до іншої (створюється ефект жвавого діалогу між козаком і дівчиною), як пісенна тема набуває в процесі розвитку різних відтінків переживання: граціозного, жалібного, насмішкуватого, що відповідає змісту пісні.
- Поділися своїми враженнями від почутого.
- Який настрій створило сприймання музики?
- Прийми участь в обговоренні почутого.

Запам'ятай. Пісні в Українській симфонії продовжують повноцінно жити і ведуть нас на екскурсію в народний побут з його специфікою, своєрідними ситуаціями й особливостями.

Українська мова із століття в століття залишається найціннішим набутком минулого й безперечним скарбом для майбутнього, могутнім засобом вираження найпотамніших думок людей. Лише слово здатне відтворити складний душевний стан у найскрутніші хвилини, лише воно передає все те, що побачило. Мова — це душа народу, народ без мови — не народ.

Які крилаті слова, вирази, прислів'я та приказки знаєш ти про рідну мову?

Українська мова шукає стежку до кожного з нас від колиски. Їй потрібен вогонь любові, духовна міць, широке застосування. Цей великий скарб треба шанувати, берегти і плекати. Жодна мова світу не передасть так наші думки, биття сердець, як це зробить рідне українське слово.

Для Володимира Миколайовича Сосюри Україна уособлена в красі її природи та солов'їній мові, такій мелодійній, такій милозвучній та співучій. Поет написав вірш „Рідна мова”.

- Послухай поезію.
- Якою музикою вона для тебе звучить?
- Якби ти був композитором, вокальний чи інструментальний твір написав би на ці рядки?
- У якому б характері він виконувався?
- Довго чи коротко звучав?

Поезію В. М. Сосюри „Рідна мова” український композитор М. О. Катричко поклав на музику.

- Послухай пісню.
- Про що в ній розповідається?
- В якому характері звучить?
- Які почуття виникли в ході сприймання?

- Вивчи пісню.
- Зверни увагу на точне відтворення метроритму, супроводжуваного паузами.
- Склади план виконання пісні.

РІДНА МОВА

Вірші В. Сосюри

Музика М. Катричка

Помірно

Як сон-ця без-смерт-но-го ко-ло, що крес-лить у не-бі пу - ті, лю-
бїть сво-ю мо - ву й ні - ко - ли ї - ї не за-будь-те в жит - ті. Не-
хай в тво-їм сер - ці лю - бо - ві не згас - не свя-щен-ний во - гонь, як
впер - ше про-мов - ле - не сло - во на мо - ві на-ро-ду сво - го. Вив -
чай - те, лю-бїть сво-ю мо - ву, як світ - лу Віт-чиз-ну, лю - бїть! Як
рід - ні по-ля і діб - ро - ви, як чис - то-го не-ба бла - кить. /Як

1. Як сонця безсмертного коло,
Що креслить у небі путі,
Любіть свою мову й ніколи
Її не забудьте в житті.
Нехай в твоїм серці любові
Не згасне священний вогонь,
Як вперше промовлене слово
На мові народу свого.

Приспів:

Вивчайте, любіть свою мову,
Як світлу Вітчизну, любіть!
Як рідні поля і діброви,
Як чистого неба блакить.

2. Ми з нею відомі усюди,
Усе в ній, що треба нам, є,
А хто свою мову забуде,
Той серце забуде своє.
Вона — як зоря пурпурова,
Що сяє з небесних висот.
І там, де звучить рідна мова,
Живе український народ.

Запам'ятай. Пафосна, велична, стверджувальна
музика пісні „Рідна мова” закликає любити
рідний край, рідну мову, з якої виникає любов і
повага до всього людства.

Урок 11. ТАМ ЗОРЯ ДИТИНСТВА НЕ ЗАСНЕ

Що може бути рідніше, тепліше, лагідніше та міцніше, ніж голос мами та її руки? Ніжні, ласкаві руки матусі зігріють, приголублять, а її колискові втішать, заспокоять і допоможуть знайти нові сили.

Розглянь світлину картини голландського живописця Вінсента Ван Гога (1853–1890).

Вінсент Ван Гог „Зоряна ніч”

Якою музикою звучить полотно?

Послухай „Вечірню пісню” українського композитора Кирила Григоровича Стеценка (1882–1922).

- Які живописні образи постають у твоїй уяві?
Опиши їх.

Коліскова пісня... Скільки їх створив народний геній! Лагідний материн наспів засівав дитячу душу любов'ю до людей, до природи, до всього живого. Під

спів неньчиної пісні виростили поети та композитори, хлібороби та захисники рідної землі, філософи та мудреці, просто люди. Якби не мамина пісня, яким убогим було б наше життя.

Послухай українську народну пісню „Ой ходить сон”.

- Про що в ній розповідається?
- Який душевний стан, почуття викликає?

Материнська пісня... Ніжною мелодією колискової западає вона в душу, вливає в дитяче серце ніжність та любов, проростає в ньому паростками добра та краси.

Якби ти був композитором, на яку мелодію поклав б такі рядки?

Повішу я колисочку
Ой, на калиноньку.
Буде вітер колихати
Мою дитиноньку.

Буде вітер колихати,
Пташечка співати,
Буде моя дитиночка
В колисочці спати.

Послухай українську народну пісню „Повішу я колисочку”.

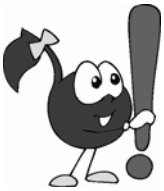

- Що в ній оспівується?
- Чи співзвучна мелодія пісні твоєї авторській?
- Які думки, почуття зринають у тебе під враженнями від почутого?
- Поколиши дитинку під повторне слухання.
- Послухай текст української народної колискової „Прийди, сонку, в колисоньку”.

Прийди, сонку, в колисоньку,
Приспи мою дитиноньку,
Щоби не плакало,
Щоби росло, не боліли
Головонька і все тіло,
Щоби личко не змарніло.

- Якою музикою звучить для тебе поезія?
- Заспівай свій варіант колискової.

Запам'ятай. У м'яких, ніжних, хвилюючих мелодіях колискових пісень побажання добра та щастя, материнські сподівання від своїх дітей найвищих духовних злетів та добра.

Ми прийшли в цей світ із любові щоб бути щасливими. Радість — це той стан, без якого немислимі добрі діла, високі злети творчої думки, натхнення праця і саме життя.

Послухай пісню М. Рожка на вірші І. Багрійчук „Радість”.

- Визнач, про що розповідається в творі.
- В якому характері звучить?
- Яка будова пісні?
- В яких рядках зосереджена основна думка твору?

РАДІСТЬ

Вірші І. Багрійчук

Музика М. Рожка

Радісно

Мов у каз - ці, по-ряд ліс за-ше-по - тів, то-по - ли-на піс-ня ли-не в не-бе-
са, ви-гля - да-ють ди - во - гно-ми з за ку - щів - - зно - ву зу - стріч,
зно-ву чу - де - са. З ра - діс-тю, з ра-діс-тю день но-вий стрі-ча - є - мо,
ра - діс-но, ра-діс-но дру-зів ми ві - та - є - мо. В ра - дос-ті, в ра-дос-ті
весь ляль - ко - вий світ, хай не при - пи - ня - єть - ся о - цей по - літ!

1. Мов у казці, поряд ліс зашепотів,
Тополина пісня лине в небеса,
Виглядають диво-гноми з-за кущів –
Знову зустріч, знову чудеса!

Приспів:

З радістю, з радістю день новий стрічаємо,
Радісно, радісно друзів ми вітаємо.

В радості, в радості весь ляльковий світ,
Хай не припиняється оцей політ!

2. З Попелюшкою мандруємо на бал,
Колобок чекає знову на вікні,
З Королевою заходимо у зал.
І пливе, пливе Телесик у човні.
Приспів.

3. Ми для радості у це життя прийшли,
А родина в долі — наче оберіг.
Ми колись також маленькими були —
Наша пісня лине для усіх!
Приспів.

- Вивчи пісню.
- Зосередься на відтворенні ударами в долоні ритмічного рисунка мелодії заспіву.
- Познач паузи розведенням рук у сторони.
- Промов слова заспіву в ритмі пісні.
- Склади план виконання пісні.
- Обміркуй можливість виконання твору із використанням музичних іграшок та інструментів.

Запам'ятай. Весела мелодія пісні „Радість” розповідає про те, що в житті тому таланить, хто радістю розпочинає новий день.

Урок 12. МУЗИЧНИЙ КАЛЕЙДОСКОП

Юрій Сергійович Щуровський (1927–1996) — класик української музики для дітей. Твори композитора вирізняються яскравими художніми образами, мелодіями, що легко запам'ятовуються, інтонаціями близькими до народних.

У композитора є збірка творів „Калейдоскоп”, написана для тих, хто починає вчитись грі на фортепіано.

Послухай два твори зі збірки композитора.

- Придумай їм назву.
- Впізнай знайомі інтонації.

Слухання „Пісні за селом” та „В народному стилі” Ю. Щуровського.

Запам'ятай. Прозора, щира, світла, сповнена пахощами лугових трав музика відтворює картину рідної землі, авторська назва — „Пісня за селом”. Твір „В народному стилі” побудований на інтонаціях українських пісень.

Послухай „Вальс-жарт”.

- Визнач, хто його танцює.
- Які рухи виконують?
- Які почуття збуджує музика?
- Склади розповідь на основі почутого.

Запам'ятай. Вальс-жарт виконують незграбні танцівники, мабуть механічні іграшки. Вони дуже стараються, хочуть бути пластичними, граційними, витонченими. Музика дещо вайлувата, але вперта і настирлива.

Шарманка — велика шкатулка зі спеціальною ручкою, при обертанні якої народжується музика. На них в давнину грали бідні люди, блукаючи по дворах і вулицях, заробляючи собі на прожиття, невтомним обертанням ручки своєї шарманки. Її жалібні та тужливі звуки лунали довкола, і люди кидали шарманщикам з вікон дрібні гроші.

Послухай „Шарманку” Ю. Щуровського.

- Визнач, яка музика за характером.
- Які почуття викликає?

Запам'ятай. Делікатну, дзвінку, співучу розповідь веде старовинний музичний інструмент, викликаючи тиху радість та задоволення.

Послухай „Фантастичну п'єсу” зі збірки „Калейдоскоп”.

- Які живописні картини постають у твоїй уяві?
- Розкажи про них.
- Які слова підходять для характеристики емоційного стану музики п'єси (незвична, казкова, різка, наполеглива, рішуча, напориста, вайлувата, енергійна)?

Запам'ятай. Чудернацька, вкрадлива, уривчаста музика „Фантастичної п'єси” вводить нас у казковий світ, віючи незвичністю, чарівністю.

Святий Миколай все знає про нас, усе хороше і погане записане в нього у великій книзі, котру допомагають йому заповнювати ангели впродовж цілого року. А якщо котрась дитина була нечемною чи не хотіла вчитися, то замість Святого Миколая у чарівну грудневу ніч до неї прийде чортеня Антипко. Воно залишить під подушкою непослуха пучок вербових різочок. Іноді наука не іде без бука. Але то буває дуже рідко, бо діти в нас усі слухняні і добре вчаться на радість батькам.

- Що ти знаєш про Святого Миколая?
- Де народився і жив, як пройшло його дитинство?
- За що отця Миколая було визнано церквою як Святого?

Послухай українську народну пісню „Забілів від снігу гай”.

- Визнач, про що в ній розповідається.
- В якому характері виконується?
- Яка будова пісні?

ЗАБІЛІВ ВІД СНІГУ ГАЙ

Грайливо

Українська народна пісня

1. Забілів від снігу гай,

Йде святий ним Миколай.

Йде із янголом ясненьким, Усміхаючись миленько.

2. Він за нас все пам'ятає,

Нагороди зготовляє.

Нам даруночки приносить,
Для нас ласки в Бога просить.

3. Втоплена іду я спати,

Сон стуляє оченята:

Добрий янголе святий,

Тихий сон мені навій,

4. Коли я що зле зробила,

Наді мною білі крила

Ти, як завше, розпусти,

Все пробач і захисти.

- Вивчи пісню.
- Прослідкуй, як мелодія пісні узгоджується із метричною будовою віршів.
- Зосередься на дотриманні пауз у першому реченні кожного куплету.

Запам'ятай. У простій мелодії української народної пісні „Забілів від снігу гай” виражене споконвічне бажання дітей бути щасливими.

Урок 13. У ПОЛОНІ ТАНЦЮ

Український народний танець, як і інші види народної творчості, розвивався впродовж всієї історії українського народу, збагачуючись новим змістом і своєрідними засобами виразності. У ньому знайшли відображення радість праці, героїка боротьби, завзяття, м'який гумор, ніжна ліричність.

Фото Д. Березнова – танець „Метелиця”

„Метелиці” — старовинні танці зимових забав молоді, які, переважно, влаштовувались у святкові дні на сільській площі чи замерзлому ставку. Хоровод „Метелиця” побудований на одному-двох нескладних рухах. Перша пара веде за собою всю плетеницю танцюючих то колом, то вісімкою, то „равликом”, а інколи закручує всіх у замети, кучугури.

Послухай зимовий народний танець „Метелиця”.

- Зосередься на розвитку основної мелодії.
- Визнач, якими музичними засобами створено танцювальну картину зимової хуртовини.

Запам'ятай. У „Метелиці” швидкий темп, короткі тривалості звуків, невинний розвиток музики відтворюють яскраве зображення завивання вітру, снігової заметілі, сповнюючи серця учасників молодечим запалом, морозною свіжістю, радістю життя.

Славетну сторінку в історію української культури вписав Семен Степанович Гулак-Артемівський (1813–1873) як композитор, оперний співак, драматург, творець першої української опери „Запорожець за Дунаєм”. Майбутній митець зростав у сім'ї, де любили і шанували музичне мистецтво, зокрема народну пісню. Тому не дивно, що твори композитора сповнені мелодійності, яка увібрала барви української пісенності, колоритності образів, соковитого народного гумору.

У середині 2 дії опери „Запорожець за Дунаєм” звучить низка мелодій українських народних танців. Ці танці виражають доброту та силу народу, його оптимізм і мужність.

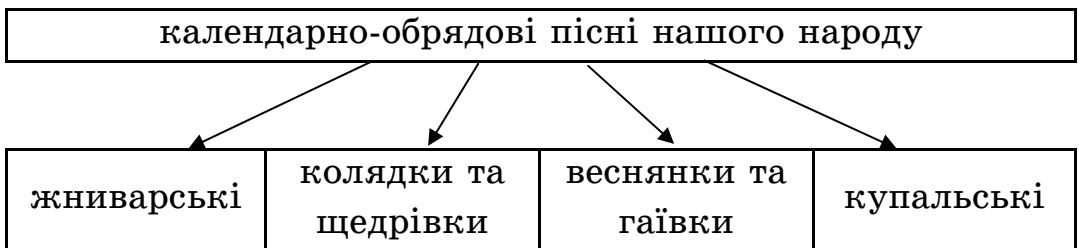

- Які почуття, думки викликають у тебе почуті твори?
- Впізнай, які танці звучать.
- За якими ознаками ти їх відрізняєш?

Запам'ятай. М'яка, лірична музика опери С. С. Гулака-Артемовського уособлює образ українських дівчат. Легкий, стрімкий, запальний, сповнений жвавості та блиску Козачок характеризує молодецьку вдачу, завзяття і невичерпний оптимізм козака-запорожця.

Невичерпна духовна скарбниця нашого українського народу. Чистими та життєдайними є його джерела. З них ми черпаємо глибоку мудрість.

- Що тобі відомо про колядки?
- З чим пов'язані?
- Коли виконуються?
- Хто виконує?
- Окрім співу, які ще атрибути колядування знаєш?
- Чи колядують у твоїй родині?
- Яких колядок співають?
- Чи приймаєш ти участь у колядуванні?

Послухай українську колядку „Старий рік минає”.

- Про що розповідається в пісні?
- В якому характері виконується?
- Яка її будова?

СТАРИЙ РІК МИНАЄ

Українська народна пісня

1. Старий рік минає,
Старий рік минає,
Новий наступає,
Новий наступає.

2. Прощай, старий роче,
Прощай, старий роче,
Ми тебе не хочем,
Ми тебе не хочем.

3. Ми хочем нового,
Ми хочем нового

Спаса родженого,
Спаса родженого.

4. А він буде кращим,
А він буде кращим,
Принесе нам щастя,
Принесе нам щастя.

5. І миру на світі,
І миру на світі,
Здоров'я всім дітям,
Здоров'я всім дітям!

- Вивчи пісню.
- Зверни увагу на розспівування складів.
- Продумай план виконання пісні.
- Виконай колядку в русі.

Запам'ятай. Серед календарно-обрядових пісень колядки вирізняються урочисто піднесеним звучанням, емоційним забарвленням. Вміщені в них побажання підсилюються обрядовими, музичними, танцювальними та ігровими елементами.

Урок 14. КОЖЕН В СЕРЦІ РАДІСТЬ МАЄ

У святковому й урочистому фіналі симфонії № 2 Л. Ревуцьким використано дві українські народні пісні: „А ми просо сіяли, сіяли” та „Ой на горі мак”.

Послухай фрагмент обрядової пісні весняного циклу „А ми просо сіяли, сіяли”.

В якому характері звучить?

Пісня має бадьорий, енергійний характер.

Послухай фрагмент народної хороводної пісні „Ой на горі мак”.

Визнач, в якому характері виконується.

Пісня виконується наспівно. Мелодія ллється плавно.

Послухай музику третьої частини симфонії Л. Ревуцького.

- Знайомі теми відзнач підняттям руки.
- Поспостерігай за їх розвитком у симфонії.
- Якій із народних пісень композитором надається перевага?
- Зверни увагу на використання композитором специфічних прийомів гри народних музикантів.
- Якими музичними засобами Л. Ревуцький створює відчуття народного свята?
Які живописні картини постають у твоїй уяві?

Фінал симфонії Л. Ревуцького — рухливий, жвавий. Використані тут теми народних пісень безпосередньо пов'язані з грою, причому, очевидно, це дуже давні за своїм походженням ігри дохристиянських часів, що мали символічне значення в колі щоденних турбот наших предків, висловлювали єдність людини і природи. Перша з пісень „А ми просо сіяли, сіяли” — символічна старовинна гра, мелодію якої автор трактує як „чоловічий танець”, відтворюючи звучання низьких струнних інструментів: віолончелі та контрабасів, важке гупання сильних чоловіків. У фіналі мелодія пісні „Ой на горі мак” — жіночна, граційна, з м'яким лукавством. Бадьора, енергійна, завзята, стрімка, героїчна, наспівна, душевна, щира, барвиста, осяяна сонячними променями музика фіналу симфонії.

Запам'ятай. Народна музика симфонії Л. Ревуцького дозволяє визначити її як перший видатний твір у галузі українського симфонізму.

Духовним змістом різдвяних щедрівок є побажання ближнім щастя, здоров'я, миру, радості, благополуччя, братерської єдності, любові, милосердя, доброти, ласки.

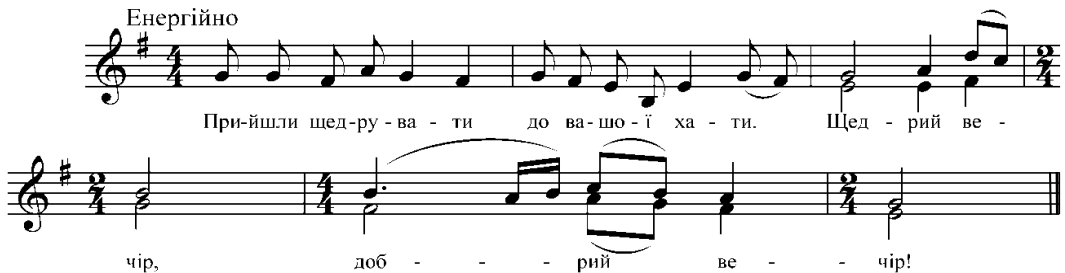
- Коли саме співають в Україні щедрувальних пісень?
- Чим супроводжується обряд щедрування?
- Чи приймаєш ти участь у щедруванні?

- Які щедрівки виконуєш?
- Послухай щедрівку „Прийшли щедрувати”.
- В якому характері звучить?
- В якому темпі виконується?

ПРИЙШЛИ ЩЕДРУВАТИ

Щедрівка

1. Прийшли щедрувати до вашої хати.
Щедрий вечір, добрий вечір!
2. Тут живе господар — багатства володар.
Щедрий вечір, добрий вечір!

3. А його багатство — золотії руки.
Щедрий вечір, добрий вечір!
4. А його потіха — хорошії діти.
Щедрий вечір, добрий вечір!

- Вивчи щедрівку.
- Зверни увагу, як узгоджується будова мелодії з метром поетичних рядків.
- Зосередься на інтонаційно та ритмічно чистому розспівуванні складів.
- Склади виконання пісні.
- Виконай щедрівку в русі.

Народну гру-виставу „Коза” у давні часи проводили щедрувальники.

- Послухай щедрівку.
- Визнач її характер.
- Які почуття виражаються?
- Про що розповідається в творі?
- У якому темпі виконується?

КОЗА

Щедрівка

Помірно

Го, го, го, коза, го, го, сірая,
Ой розходися, розвеселися
По всьому дому, по веселому.

Де коза ходить, там жито родить,
Де не буває — там вилягає.
Де коза — туп-туп, там хата — сім круп.

А в нашім сільці всі хлопці стрільці,
Встрелили козу в правеє вушко.
В правеє вушко, в саме сердечко — пуць!

Коза упала, нежива стала.
А міхоноша бере дудочку,
Надима козі та й у жилочку.

Уставай, козо, вставай, сірая,
Господар іде, ковбасу несе
Та ще й голубець.
На цьому — кінець!
Дай, Боже, добрий вечір!

- Вивчи щедрівку.
- Обміркуй рухи, які будуть виконувати коза, хлопці-стрільці, міхоноша, господар, щедрувальники.
- Обговори можливі варіанти одягу для учасників.
- Візьми участь в інсценізації.

Запам'ятай. У скарбниці української народної пісні колядки та щедрівки впродовж віків втілюють мудрість і досвід народу, його духовне багатство.

Урок 15. У СЛУЖІННІ УКРАЇНІ ЗОРЮ СВОЮ ЗНАЙШОВ

Другу половину XVIII сторіччя дослідники не даремно називають „золотою добою” української музики. В цей час працювали десятки талановитих композиторів і співаків, виконавців на різних інструментах і музичних теоретиків. Але ніхто з них не здобув такої гучної, тривалої і заслуженої слави, як Дмитро Степанович Бортнянський (1751–1825), ніхто не став таким улюбленцем долі, чия творчість, різноманітна і численна, звучала в храмах, аристократичних салонах,

*Пам'ятник Дмитрові
Бортнянському
в м. Глухові (1999) —
скульптор
І. А. Коломієць*

із нагоди державних свят. До сьогодні митець справедливо вважається одним з найславніших українських композиторів, гордістю і славою вітчизняної культури, якого знають і виконують не лише на Батьківщині, але й у всьому світі. Д. С. Бортнянський є автором шести опер, концертної симфонії, кількох фортепіанних сонат і камерно-інструментальних ансамблів. Найбільшу славу композитору принесли хорові концерти, де він виступає новатором.

Д. Бортнянський народився у співочому серці України — Глухові. Маючи від природи чарівний сріблястий дискант, майбутній композитор був відісланий до Петербурзької співочої капели. Тут склалися сприятливі умови для всебічного розвитку музичного таланту хлопчика. У 17-річному віці Дмитро Бортнянський продовжив свою музичну освіту в Італії. Там відбулись прем'єри його опер. Повернувшись на батьківщину, композитор пише інструментальні твори різних жанрів.

В музичне полотно сонати до мажор органічно вплетений тематичний матеріал українського фольклору: інтонаційні звороти танцювальних, жартівливих, ліричних пісень і навіть канта.

- Послухай музику.
- Визнач її характер.
- Знайомі інтонації познач підняттям руки.
- Які саме мелодичні звороти ти впізнав?
- Поділися враженнями від почутого.

Запам'ятай. Музична спадщина Д. С. Бортнянського по праву належить українській культурі: українець за походженням, він є українським митцем і за художнім мисленням, виявляючи глибокі та різноманітні зв'язки з пісенно-танцювальним національним фольклором.

Послухай поезію „Волошкове дитинство” учасниці Всеукраїнського конкурсу дитячої творчості „Дитячі історії про найголовніше” Любові Бачинської.

Дитинство синьооке, мов волошки,
Його завжди буває зовсім трошки.
Воно веселе і дзвінкоголосе
Розпустить коси і буває босим.

Дитинство різнобарвне і щасливе,
Яскраве, простодушне, галасливе,
Воно ще поряд, зовсім недалеко,
Та вже летить у вирій, мов лелеки.

- Склади мелодію на цей текст.
- Якого характеру вона буде?
- В якому темпі виконуватиметься?
- Які живописні образи постають у твоїй уяві?
Опиши їх.

Послухай пісню О. Янушкевич на вірші П. Погреб-
няк „Дитинства світ”.

- Визнач, про що розповідається у творі.
- В якому темпі виконується?
- Визнач будову пісні.

ДИТИНСТВА СВІТ

Вірші П. Погребняк

Музика О. Янушкевич

Рухливо

Нас ди - тин-ства світ каз-ко - вий знов у гос-ті кли-че всіх по до-
ріж-ці ве-сел-ко-вій, де лу - на-є дружний сміх, де на кульках ко-льо-ро-вих ли-не
в не-бо діт-во-ра, бо кра - ї - на ця чу-до-ва-світ лю - бо - ві і доб-ра, бо кра-
ї-на ця чу-до-ва-світ лю - бо - ві і доб-ра. Ди-тин-ства світ, ча-рів-ний світ - це світ ро-
же-вих добрих мрій, це до зі - рок швид-кий по-літ, ві-но-чок со-няч-них на-дій, це світ доб-
ра, це літ - ній луг, це я, це ти, мій най - до - рож - чий друг.
Це світ доб - ра, це літ-ній луг, це я, це ти, мій най-до-рож-чий друг.

1. Нас дитинства світ казковий

Знов у гості кличе всіх
По доріжці веселковій,
Де лунає дружний сміх,
Де на кульках кольорових
Лине в небо дітвора,
Бо країна ця чудова —
Світ любові і добра.

Приспів:

Дитинства світ, чарівний світ —
Це світ рожевих добрих мрій,
Це до зірок швидкий політ,
Віночок сонячних надій.
Це світ добра, це літній луг,
Це я, це ти, мій найдорожчий друг.

2. Тут і гноми, і чаклунки
У країні цій живуть,
І різдвяні подарунки
Під ялинками нас ждуть.
Тут навкруг лунає дзвінко
Дивних птахів ніжний спів,
Біля кожного будинку
Є крамниця добрих див.

Приспів.

- Розучування пісні розпочни із відтворення метроритму ударами в долоні у помірному темпі. Паузи познач розведенням рук у сторони.
- Прочитай слова, дотримуючись ритмічної побудови мелодії.
- Попрацюй над чистотою інтонації.
- Обміркуй виконання пісні.
- Виконай пісню із ритмічно-тембральним супроводом музичних іграшок та інструментів.

Запам'ятай. Життєрадісна непроста мелодія пісні „Дитинства світ” переконує, що із казкового світу дитинства у доросле життя ти обов'язково маєш взяти дружбу.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ ДО ТЕМИ „МУЗИКА МОГО НАРОДУ”

1. Хто є авторами Державного Гімну України?
а) П. П. Чубинський, М. В. Лисенко;
б) П. П. Чубинський, М. М. Вербицький;
в) М. М. Вербицький, М. В. Лисенко;
г) П. П. Чубинський, Є. О. Адамцевич.
2. Які музичні інструменти входили до складу троїстих музик?
а) скрипка, баян, барабан; б) сопілка, цимбали, гітара;
в) скрипка, бубон, цимбали; г) басоля, барабан, баян.
3. Яка дума відноситься до найстаріших українських народних дум?
а) „Дума про козака Голоту”; б) „Іван Богун”;
в) „Пісня про Байду”; г) „Пісня про Устима Кармелюка”.
4. Мелодію якої української народної пісні М. В. Лисенко використав в увертюрі до опери „Тарас Бульба”?
а) „Віють вітри, віють буйні”; б) „За світ встали козаченьки”;
в) „Вийди, вийди, Іванку”; г) „Ой на горі та й жінці жнуть”.
5. Яка поема Т. Г. Шевченка використана у пісні Я. С. Степового „Зоре моя вечірняя”?
а) „Сон”; б) „Наймичка”; в) „Катерина”; г) „Княжна”.
6. Як називається українська народна пісня-танець жартівливого характеру?
а) коломийка; б) веснянка; в) кант; г) колядка.
7. Старовинний танець зимових забав молоді має назву:
а) гопак; б) козачок; в) горлиця; г) метелиця.
8. Першою українською оперою у ХІХ столітті була:
а) „Тарас Бульба”; б) „Запорожець за Дунаєм”;
в) „Лілея”; г) „Різдвяна ніч”.
9. Музичним символом України називають:
а) сопілку; б) бандуру; в) скрипку; г) кобзу.
10. Які пісні виконуються під час зимових свят?
а) колядки та щедрівки; б) щедрівки та гаївки;
в) колядки та гагілки; г) жартівливі та хороводні.

II СЕМЕСТР „МУЗИКА ЄДНАЄ СВІТ”

Мова музики є зрозумілою для всіх людей Землі. Ми радіємо і сумуємо, працюємо в ім'я процвітання вітчизни, з душевним трепетом спостерігаємо за появою першого весняного проліска, ранкового сонячного промінчика, що зігріває всіх, хто любить свій край. Матері заколискують дітей, співаючи колискових музикою серця, дарма, що різною мовою. Усіх чарують пісні солов'я. Тільки у полі, зрошеному потом трударя, лунають трелі жайворонка. Ми прийшли в цей світ, щоб бути щасливими! Про це співаємо, граємо, танцюємо.

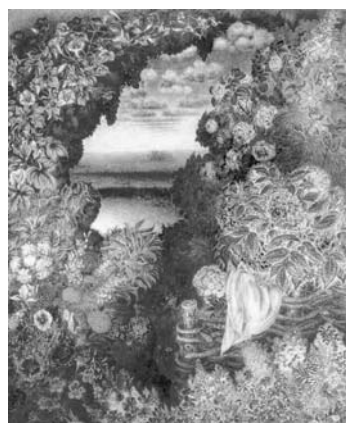
Універсальність музичної мови виражається в тому, що вона розкриває зміст, духовну сутність життя людей, байдуже, в якій частині світу вони проживають. Пісенно-танцювальна творчість кожного народу відображає національну своєрідність та особливості. Творчі стосунки між націями постійно взаємно збагачують та оновлюють звукові джерела. Композитори виявляють інтерес не тільки до своєї, а й чужої народної творчості. Народні інтонації захоплюють і хвилюють, але вони вже звучать не по-українськи у представника іншої держави, що не позбавляє їх національної своєрідності. Цей зв'язок є неодмінною умовою розвитку усієї світової музичної культури. Найкращі надбання, найхарактерніші ознаки творчості у культурній взаємодії стають основою світової духовної спадщини. На різних мовах зрозуміла дивовижна краса музики. Ось тільки нехай відкриється серце і розум, щоб пізнати і відчувати самобутню силу своєї музики і музики інших народів.

Урок 1. ВЕСНУЙ, КВІТУЙ, ВЕСНЯНОЧКО

Веснянки складають один із найцікавіших за змістом, найбагатший емоційно нарно-пісенний пласт.

- Послухай пісню.
- Про що в ній розповідається?
- В якому характері виконується?

*Катерина Білокур
„Квіти за тином”*

А ВЖЕ ВЕСНА

Українська веснянка в обробці М. Лисенка

1. А вже весна, а вже красна:

Із стріх вода капле.

2. Молодому козаченьку

Мандрівочка пахне.

3. Помандрував козаченько

У чистеє поле.

4. За ним іде молода дівчина:

„Вернися, соколе”.

5. „Не вернуса, забарюся,
Гордуєш ти мною”.

6. „Буде ж моє гордування
Все перед тобою”.

*Побачення козака
з дівчиною*

- Вивчи пісню.
- Зосередься на опрацювання другого голосу.
- Ритмічний рисунок першого голосу спочатку відтвори ударами в долоні.
- Прочитай слова у ритмі пісні.
- Зверни увагу на розспівування складів.
- Обміркуй план інсценізації твору.

Запам'ятай. Рухлива, енергійна, заклична мелодія пісні „А вже весна” пробуджує життєдайні сили, звеселяє душу.

Л. М. Ревуцький написав дитячу п'єсу „Веснянка” на мелодичному матеріалі української народної пісні.

- Послухай музику.
- Коли почуєш знайомі інтонації — підними руку.
- Постарайся відчути зміни, які відбулися у знайомій мелодії.

- Який інструмент звучить?
- Який твір більше подобається: вокальний чи інструментальний? Чому?

Український композитор Микола Йосипович Сильванський (1916–1985) написав Варіації на тему української народної пісні „А вже весна”.

- Послухай музику.
- Поспостерігай за змінами, які відбуваються із мелодією пісні.
- Визнач, що спричиняє варіаційний розвиток твору.

Запам'ятай. Народна пісня „А вже весна” стала натхненням для Л. Ревуцького та М. Сильванського і заграла новими барвами в інструментальному викладі.

- Розкажи, чому ти ходиш до школи.
- Послухай пісню В. Шаїнського на вірші М. Плячковського „Вчать у школі”.
- Визнач, про що йдеться у творі.
- В якому характері виконується?
- Яка будова пісні?

- Вивчи пісню.
- Відтвори ритмічний рисунок ударами в долоні. Обміркуй виконання з використанням танцювальних рухів та ритмічно-тембрального супроводу.

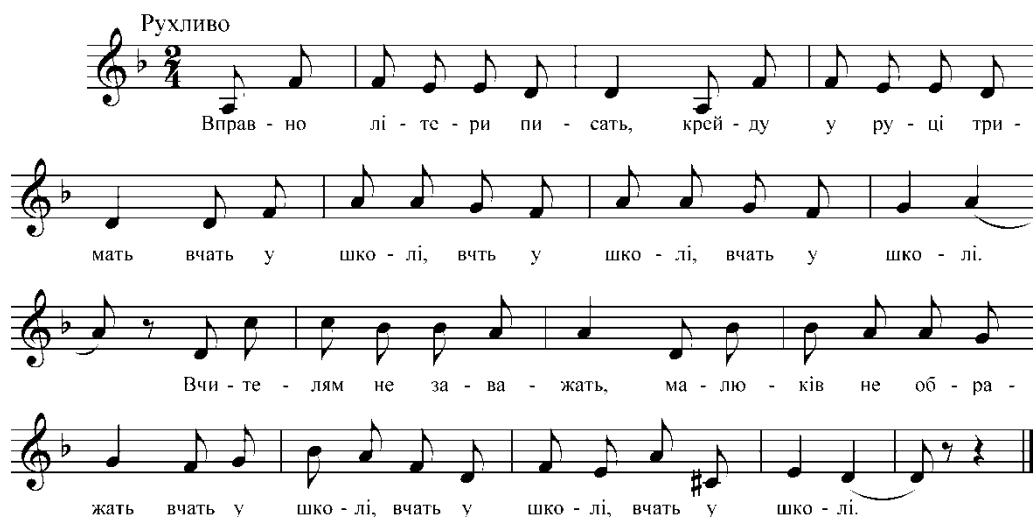
Запам'ятай. Милозвучна гарна, помірно голосна мелодія пісні „Вчать у школі”, у рухливому темпі розповідає про шкільні будні.

ВЧАТЬ У ШКОЛІ

Вірші М. Пляцковського
Переклад О. Торгалова

Музика В. Шайнського

Рухливо

Вправ - но лі - те - ри пи - сать, крей - ду у ру - ці три -
мать вчать у шко - лі, вчать у шко - лі, вчать у шко - лі.
Вчи - те - лям не за - ва - жать, ма - лю - ків не об - ра -
жать вчать у шко - лі, вчать у шко - лі, вчать у шко - лі.

1. Вправно літери пишуть,
Крейду у руці тримать
Вчать у школі (*тричі*).
Вчителям не заважають,
Малюків не ображають
Вчать у школі (*тричі*).

2. Як до трьох додати два,
Як складаються слова,
Вчать у школі (*тричі*).
Тата й маму поважають,
І граматику вивчать
Вчать у школі (*тричі*).

3. Як збиратись у похід,
Як знайти на карті схід,
Вчать у школі (*тричі*).
На негоду не зважають,
І завжди перемагають
Вчать у школі (*тричі*).

4. Де поставити тире,
Звідки вітер сил бере,
Вчать у школі (*тричі*).
Про навчання пам'ятать,
Друзям всім допомагають
Вчать у школі (*тричі*).

Урок 2. МУЗИКА ВЕСНИ

Весна... З її приходом оживає, розквітає природа. Повітря сповнене живою подихом землі. Для наших предків після холодних коротких днів і довгих зимових вечорів, що минали колись у тісних хатах за роботою, при скупому освітленні, з'являлася можливість вийти на залиті сонячним світлом левади, вкриті першою прозеленню пагорби, де дихалось на повні груди і співалося на повен голос. Можна було затіяти гру, повеселитися, радіючи ласкавому сонцю і теплу. Пісні, хороводи, ігри поступово утворили обряд із визначеним порядком дійства та пісенним супроводом.

Послухай українську веснянку „Вийди, вийди, Іванку”.

- Визнач, про що в ній йдеться.
- В якому характері виконується?
- Яка пісня за будовою?

ВИЙДИ, ВИЙДИ, ІВАНКУ

Українська веснянка

Жваво

Вийди, ви - йди, І - ван - ку, за - спі - вай нам вес - нян - ку!

Зи - му - ва - ли, не спі - ва - ли - вес - ни до - жи - да - ли.

1. Вийди, вийди, Іванку,
Заспівай нам веснянку!

Зимували, не співали –
Весни дожидали.

2. Весна, весна, наша весна,
Та що ж ти нам принесла?
Старим бабам по кийочку,
А дівчатам по віночку!

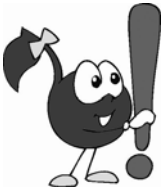
3. Звила ж я віночок вчора,
Із вечора, із вечора,
З зеленого барвіночку
Та й повісила на кілочку.

Великодні гаївки на Західній Україні

- Вивчи пісню.
- Відтвори ритмічний рисунок мелодії ударами в долоні.
- Зверни увагу на розспівування складів.
- Обміркуй можливість виконання пісні із використанням музичних іграшок та інструментів.
- Виконай пісню із рухами та атрибутами.

Запам'ятай. Веснянки — пісні молодості й краси; в них звучить оптимізм і світлі ліричні мотиви.

Російського композитора Петра Ілліча Чайковського (1849–1893) з Україною пов'язують родинні стосунки. Недалеко від Києва, у селі Кам'янка, проживала сім'я його сестри і композитор часто провідував їх. Тут він відчував себе як удома, багато і плідно працював. Народні пісні полонили митця. Композитор записував їх і включав у свої твори.

- Послухай фрагмент Першого концерту для фортепіано з оркестром П. І. Чайковського.
- Коли впізнаєш знайому мелодію, підними руку.
- У ході повторного слухання зосередься на змінах, які відбулися у пісні.
- Поділися враженнями від почутого.

У фіналі фортепіанного концерту звучать інтонації української веснянки „Вийди, вийди, Іванку”. Проста м'яка мелодія народної пісні у концерті стає запальною, стрімкою, немов кличе у веселий танець хлопців і дівчат. Цьому сприяла зміна елементів музичної мови (темпу, ритму, тембру, динаміки, звуковедення) та яскраве оркестрування. Музика сповнена сонячними, світлими, проникливими мелодіями, відтворює атмосферу народного свята.

Запам'ятай. Українська веснянка „Вийди, вийди, Іванку” у фортепіанному концерті отримала друге життя і завдяки цьому стала відомою в усьому світі.

- Розкажи, як відзначаєш день народження своєї мами, які вітання промовляєш, які подарунки готуєш?
- Послухай пісню О. Янушкевич на вірші М. Ясакової „День народження у мами”.

- Чи доповнює пісня твою розповідь?
- В якому характері виконується?
- Визнач її будову.
- Де розміщені основні слова?

ДЕНЬ НАРОДЖЕННЯ У МАМИ

Вірші М. Ясакової

Музика О. Янушкевич

Бадьоро

Я сьо-год - ні про-ки-да-юсь ра - но - День на-род-жен - ня в мо-є - ї ма-ми.

Хо - чу їй зро - би - ти свя - то, і ро-бо - ти теж ба - га - то

в ме-не є. Не жу - рись, лю-ба ма-мо, не жу - ри - ся, бу-деш

до-не-ю сво-є-ю ти гор - дить-ся. Я все змо-жу, я все вмі - ю. Ти сьо-

год - ні зро - зу - мі - єш: до - ня під-ро - сла!

1. Я сьогодні прокидаюсь рано —
День народження в моєї мами.
Хочу їй зробити свято,
І роботи теж багато в мене є.

Приспів:

Не журись, люба мамо, не журися,
Будеш донею своєю ти гордитися.
Я все зможу, я все вмію.
Ти сьогодні зрозумієш: доня піросла!

2. Перший ніжний мамі поцілунок,
І з любов'ю зроблений малюнок.
Любу маму всі вітають,
Її очі щастям сяють, і мої.
Приспів.

3. Я прибрала гарно все й помила
І святковий мамі стіл накрила,
Все, як мама показала,
Ще й бабуся помагала теж мені.
Приспів.

- Вивчи пісню.
- Зосередься на точному відтворенні ритмічного рисунка.
- Промов слова в ритмі пісні.
- Виконай твір із позначенням пауз ударами в долоні, ударами на трикутнику, бубні.

Запам'ятай. Жвава, впевнена мелодія пісні „День народження у мамі” розповідає про добрі справи дітей, приурочених до маминого свята.

Урок 3. ПІСНЯ ВСЕСВІТУ

- Послухай пісню.
- Про що в ній розповідається?
- Які події оспівуються?
- В якому характері звучить?
- Придумай назву твору.

Упродовж трьох століть пісня „Їхав козак за Дунай” вважалася народною. Мистецтвознавчі розвідки аргументовано довели, що її автор — козак Харківського полку, філософ, поет Семен Климівський.

Події 1709 року стали поштовхом до створення пісні з маршовими ритмічними інтонаціями, які пробуджували у козаків дух вольності та героїства.

Від моменту народження лунає наша пісня континентами. Австрійський композитор Й. Гуммель зробив обробку пісні для інструментального тріо, для чоловічого хору переклав німецький композитор Й. Шнайдер. Як наслідок, численні самодіяльні колективи та хори почали виконувати „Їхав козак за Дунай” і зробили її доволі популярною в Європі. Здійснено переклад пісні на італійську, французьку, чеську, англійську, шотландську, польську, китайську мови. На початку XX століття у США з’явилися нові переклади цієї пісні. Нею зацікавилися співаки, композитори, аранжувальники. Серед них Г. Стосат і Д. Гершвін.

Л. ван Бетховену подобалися українські пісні. Вони звучать у квартетах, сонатах, 9-ій симфонії. Українська народна пісня знайшла своє нове життя у творчості композитора.

Михайло Кривенко
„Їхав козак на війноньку”

- Послухай Варіації Л. ван Бетховена на тему „Їхав козак за Дунай”.
- Поспостерігай за зміною характеру основної теми: скільки разів звучить, які темпові, ритмічні зрушення відбуваються.

- На якому інструменті виконуються Варіації?
- Чи подобається тобі перетворення, які відбулися з піснею?
- Як пов'язана між собою професійна та народна музика?

Запам'ятай. Українська пісня, створена три століття тому козаком Семеном Климівським стала не тільки нашою народною, а й піснею чотирьох континентів. Це викликає почуття гордості та пошани до нашої духовної спадщини.

- Послухай народну пісню „Соловечку, сватку, сватку”.
- До якого жанру українських пісень віднесемо?
- В якому характері звучить?

СОЛОВЕЄЧКУ, СВАТКУ, СВАТКУ

Українська веснянка

Швиденько

Со-ло-ве - єч - ку, сват-ку, сват - ку, чи бу-вав же ти в на-шім сад - ку?

Чи ви-дав же ти, як мак сі-ють? Ой, так, ой, так, ой, так сі-ють мак.

1. Соловеечку, сватку, сватку,
Чи бував же ти в нашім садку?
Чи видав же ти, як мак сіють?
Ой, так, ой, так, ой, так сіють мак.
2. Соловеечку, сватку, сватку,
Чи бував же ти в нашім садку?
Чи видав же ти, як ріс мак?
Ой, так, ой, так, ой, так ріс мак.
3. Соловеечку, сватку, сватку,
Чи бував же ти в нашім садку?
Чи видав же ти, як рвуть мак?
Ой, так, ой, так, ой, так рвуть мак.
4. Соловеечку, сватку, сватку,
Чи бував же ти в нашім садку?
Чи видав же ти як їдять мак?
Ой, так, ой, так, ой, так їдять мак.

Запам'ятай. Весела, грайлива веснянка оспівує
працю на землі.

Урок 4. ТАНЦІ ДОВЖИНОЮ В ЖИТТЯ

„Лезгінка” — грузинський національний танець. У ньому хлопці демонструють віртуозність виконання, спритність, невтомність, а дівчата зачаровують граціозною поставою, плавними рухами рук, легкістю та ніжністю.

- Послухай музику танцю „Лезгінка”.
- Визнач, в якому характері виконується.
- В якому темпі звучить?
- Які тривалості найбільше використовуються?
- Зосередься на своєрідності мелодії.
- Відтвори її ритмічний рисунок ударами в долоні.
- Визнач роль ударних інструментів.
- Поділися враженнями від почутого.

Запам'ятай. Емоційно насичена й експресивна музика танцю „Лезгінка” — має чітку, динамічну, темпераментну мелодію, пружний з енергійними ударами-акцентами ритм, швидкий темп, що підкреслює вправність, віртуозність, невтомність танцівників.

„Бульба” — національний білоруський пісня-танець, який відображає як садять, обробляють і збирають картоплю. Співається і танцюється дівчатами в характері народної польки.

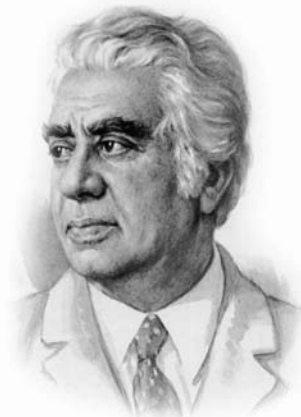

- Послухай музику до танцю.
- Визнач, в якому темпі виконується.
- В якому характері звучить?
- Відтвори ритмічний рисунок ударами в долоні.
Склади сюжетний танець „Бульба”.

Запам'ятай. Весела, жвава, задерикувата, підстрибуюча пісенно-танцювальна музика „Бульби” передає атмосферу радості від усвідомлення добре виконаної роботи. Той, хто добре працює, той і щиро веселиться.

У своїй творчості вірменський композитор Арам Ілліч Хачатурян (1903–1978) спирається на рідні народні мелодії й ритми, яскраво відображає картини вірменського життя й кавказької природи. Національний колорит особливо відчувається в інструментальній музиці композитора, а також у балеті „Гаяне”.

- Послухай фрагмент із III дії балету.
- Знайомі інтонації познач підняттям руки.
- Поспостерігай за розвитком музики, впізнай знайомі інтонації.

Із вірменським колоритом звучить український гопак у балеті „Гаяне” А. Хачатуряна.

Запам'ятай. „Лезгінка”, „Бульба” і „Гопак” — веселі, запальні, життєствердні, проте кожен танець має свої інтонаційні особливості, властиві музиці того народу, який вони представляють.

„Полька” — чеський народний танець.

- Послухай пісню, яка має таку ж назву.
- Визнач, в якому характері звучить.

ПОЛЬКА

Чеська народна пісня

Швидко, весело

Ся - є в не - бі со - неч - ко, со - неч - ко, зо - ло - те - є

до - неч - ко, до - неч - ко. Про - сить ві - тер хма - роч - ку, хма - роч - ку:

"Гей, стан - цю - єм по - лек - ку, по - лек - ку!" Тра - ля - ля - ля,

тра - ля - ля - ля! Гей, стан - цю - єм по - лек - ку, по - лек - ку! //По-леч - ку!

1. Сяє в небі сонечко, сонечко,
Золотее донечко, донечко.
Просить вітер хмарочку, хмарочку:
„Гей, станцюєм полечку, полечку!”

Приспів:

Тра-ля-ля-ля,

Тра-ля-ля-ля!

Гей, станцюєм полечку!

2. Струни скрипки тонкі, тонкі,
Звуки флейти дзвінкі, дзвінкі.
Грайте труби голосніш, голосніш,
Танок буде веселіш, веселіш.

Приспів:

Тра-ля-ля-ля,
Тра-ля-ля-ля!
Танок буде веселіш, веселіш.

3. Руки самі хлопають, хлопають,
Ноги самі топають, топають.
Дружить танець з піснями, з піснями:
„Гей, співайте всі з нами, всі з нами!”

Приспів:

Тра-ля-ля-ля,
Тра-ля-ля-ля!
Гей, співайте всі з нами, всі з нами!

- Вивчи пісню.
- Зосередься на точному відтворенні ритмічної будови твору.
- Промов слова у пісенному ритмі.
- Обміркуй можливість використання ритмічно-тембрального супроводу.

Запам'ятай. У чеській „Польці” поєднані пісенність і танцювальність. Ритмічні особливості є характерною ознакою національної музики Чехії.

Урок 5. ВІЧНЕ ДЖЕРЕЛО НАТХНЕННЯ

Український композитор Андрій Якович Штогаренко (1902–1992) писав симфонічну, вокальну, камерно-інструментальну музику. В його творах особливо відчутна опора на український пісенний фольклор.

„Вірменські ескізи” композитора — тричастинний інструментальний твір, в якому звучить жартівлива народна пісня, втілені характерні засоби народного вірменського виконавства, ладові, метричні та ритмічні особливості фольклору, специфічні риси його розвитку на основі варіювання та імпровізації. Тут своєрідні особливості вірменської музики синтезовано з інтонаціями українських дум.

- Послухай фрагмент „Вірменських ескізів” А. Штогаренка.
- Добери слова для характеристики музики.

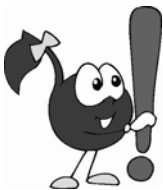
Вірменська музика — це тонке сплетіння оригінальних інтонацій, ритмів і тембрів.

Український композитор і баяніст Костянтин Олександрович Мясков (1921–2000) — автор популярних пісень (близько 100), пісень для дітей (понад 200), численних інструментальних та хорових творів, обробок українських народних пісень. Серед творів митця 20 концертних п'єс у формі танців різних народів.

- Послухай „Туркменський танець”.
- Зосередься на мелодичному, ритмічному розвитку музики.
- Визнач особливості звучання.
- Добери слова для характеристики музики.

Витіюватість мелодії, насичення її характерними оспівуваннями одного звуку — мелізмами, нечітко виражений, перемінний складний метр, імітація гри на народних інструментах вводить нас у дивовижний звуковий світ Туркменістану. Музика зовсім не схожа з українською.

Запам'ятай. Народнопісенна, танцювальна творчість різних країн світу стала джерелом натхнення для композиторів А. Штогаренка та К. Мяскова, збагативши українську музичну культуру.

- Послухай пісню азербайджанського композитора Г. Гусейнлі на вірші Т. Муталібова „Курчатка”.
- Визнач про що в ній розповідається.
- В якому характері виконується?
- Чи подобається тобі пісня?
- Поспостерігай за розвитком мелодії.
- Чи подібна вона до мелодій українських пісень?

КУРЧАТКА

Вірші Т. Муталібова

Музика Г. Гусейнлі

Переклад з російської М. Яскулка

Жваво

Ціп, ціп, мо - ї кур-чат-ка, ціп, ціп, цім, мо - ї ма-лят-ка, ви-пух-нас-тень-

кі клу - боч - ки, ви-май - бут-ні мо-ї квоч - ки. Тут в тра-ві гус - тій при - віль - но

по-гу - ля-ти мож-на віль-но. Ой, мо-ї ви кур-чат - ка, ой, мо-ї ви ма - лят - ка.

Ой, мо-ї ви кур-чат - ка, ой, мо-ї ви ма - лят - ка, ви-пух-нас-тень- кі клу-боч-ки.

1. Ціп, ціп, мої курчатка,
Ціп, ціп, ціп, мої малятка,
Ви — пухнастенські клубочки,
Ви — майбутні мої квочки.
Тут в траві густій привільно
Погуляти можна вільно.
Ой, мої ви курчатка,

Ой, мої ви малятка,
Ви — пухнастенькі
клубочки.

2. Ціп, ціп, мої курчатка,
Ціп, ціп, ціп, мої малятка,
Ви — пухнастенькі
клубочки,

Ви — майбутні мої квочки.
Ой, підходьте ви напиться,
Дам зерна вам і водиці.
Ой, мої ви курчатка,
Ой, мої ви малятка,
Ви — пухнастенькі
клубочки.

- Вивчи пісню.
- Відтвори ритмічний рисунок мелодії ударами в долоні.
- Промов слова в ритмі.
- Зверни увагу, що мелодія рухається то плавно, поступово, то примхливо-вигадливо, змійко-подібно.
- Відтвори мелодичний рух пластичним інтонуванням.
- Склади план виконання пісні.
- Проведи інсценізацію пісні.

Запам'ятай. Азербайджанська пісня відрізняється від української особливим ритмічним рисунком та химерними інтонаціями.

Урок 6. СІЄМ ДИТИНІ В СЕРДЕНЬКО ЛАСКУ

Американський композитор і піаніст Джордж Гершвін (1898–1937) до 6 років не виявляв музичних здібностей. Однак згодом, почувши прекрасні мелодії, він забув про дитячі ігри та друзів. Коли старшому братові купили піаніно, Джордж майже самотужки навчився грати. Унікальний слух, чудова пам'ять і щоденна копітка робота над собою принесли результати: не отримавши спеціальної музичної освіти, Джордж став блискучим піаністом-віртуозом.

Джазова музика афроамериканців приваблювала композитора неповторною своєрідністю, глибиною почуттів, імпровізаційністю розвитку. Її інтонації й ритми притаманні майже всім творам Д. Гершвіна. Колоритними мотивами джазу, виразними інтонаціями негритянських пісень сповнена музика найкращого твору митця — опери „Поргі і Бесс”.

- Послухай арію однієї із героїнь опери — Кларі — „Summertime”.
- Визнач характер, в якому звучить твір.
- Пізнай, про що розповідає арія.

Без перекладу зрозуміло: звучить надзвичайно виразна мелодія, сумно та ніжно розгортається на фоні характерного ритму, ніжна, лагідна, тепла мамина колискова. І хоч слів перекладу ми не знаємо, уява малює хвилюючу картинку дитинства. Найпопулярніша

арія з опери „Поргі і Бесс” має інтонації української колискової „Ой ходить сон коло вікон”. Звичайно, вони творчо переосмислені, перероблені і виткані з негритянських блюзових мотивів. „Поргі і Бесс” йде на всіх основних оперних сценах. А арія „Summertime” розцвіла окремим шедевром, стала „джазовим стандартом”, почути її можна в будь-якому куточку світу.

Запам'ятай. Дві колискові — українська, яка надихнула Д. Гершвіна, і арія-колискова з його опери живуть паралельним життям. Мабуть, вічно.

Французький композитор і піаніст Клод Ашіль Дебюссі (1862–1918) писав музику для фортепіано протягом усього життя.

Цикл творів під назвою „Дитячий куточок” митець присвятив своїй доньці. Перша п'єса сюїти — „Доктор Gradus ad Parnassum” („Шлях до Парнасу”) — пов'язана із обов'язковими творами, які потрібно регулярно грати майбутнім піаністам. К. Дебюссі рекомендував грати цю п'єсу щоранку натщесерце, починаючи помірно, щоб закінчити жваво. У своїй мініатюрі композитор створив музичний портрет-усмішку суворого і докучливого вчителя, нецікавий урок якого вже давно набрид учневі.

- Послухай музику.
- В якому характері виконується?
- Зосередься на музичних засобах, які розкривають зміст твору.
- Поділися враженнями.

Остання п'єса циклу називається „Ляльковий кек-уок”. Кек-уок — це афро-американський танець у джазовому стилі.

- Послухай музику.
- Зосередь увагу на специфіці ритму.
- Обміркуй, які рухи можна виконувати під цю музику.

Кумедна лялька-негрень з чорним, що стирчить на всі боки, волоссям під звуки джазу (акордове викладення нагадує звучання банджо) виконує танець з комічними вивертами. Це забавляє, викликає сміх і веселощі.

Запам'ятай. Музика циклу „Дитячий куточок” написана з таким м'яким і лагідним гумором, жартівливою іронією і ніжністю до дитини, що є зрозумілою слухачам будь-якого віку!

Пригадай, які народні приказки, легенди пов'язані із лелеками.

Послухай „Мамину пісню” О. Злотника на вірші О. Вратарьова.

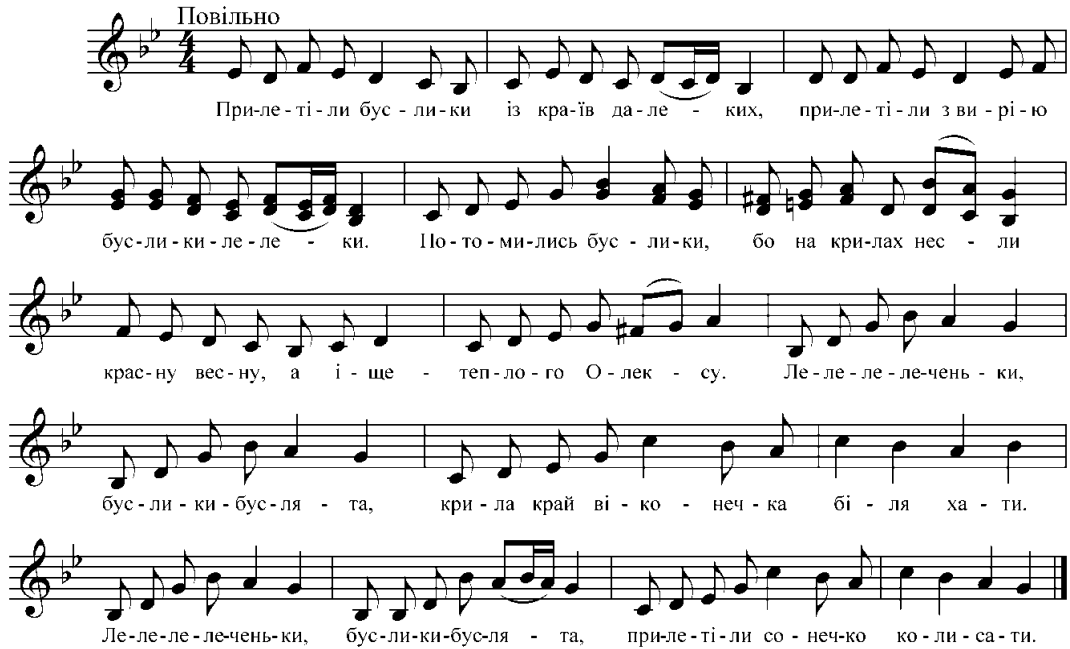
- Визнач, чому автори дали саме таку назву твору.
- Де в пісні зосереджена основна думка?
- Прочитай основні слова.
- Визнач, в якому характері звучить пісня.
- Які живописні образи постають у вашій уяві?

МАМИНА ПІСНЯ

Вірші О. Вратарьова

Музика О. Злотника

Повільно

При-ле-ті-ли бус - ли-ки із кра-їв да-ле - ких, при-ле-ті-ли з ви - рі-ю
бус-ли-ки-ле-ле - ки. По-то-ми-лись бус - ли-ки, бо на кри-лах нес - ли
крас-ну вес-ну, а і - ще - теп-ло-го О - лек - су. Ле-ле-ле-ле-чень - ки,
бус-ли-ки-бус-ля - та, кри-ла край ві - ко - неч - ка бі - ля ха - ти.
Ле-ле-ле-ле-чень-ки, бус-ли-ки-бус-ля - та, при-ле-ті-ли со - неч-ко ко - ли - са - ти.

1. Прилетіли буслики із країв далеких,
Прилетіли з вирію буслики-лелеки.
Потомились буслики, бо на крилах несли
Красну весну, а іще — теплого Олексу.

Приспів:

Леле-лелеченьки, буслики-буслята,
Їрила край віконечка біля хати.
Леле-лелеченьки, буслики-буслята,
Прилетіли сонечко колисати.

2. Повернулись буслики, чорно-білі крила,
Повернулись буслики та й заклекотіли:
„Ой лелече колесо, кинуте у небо”, —
Мама тихим голосом наспіва про тебе.

Приспів.

- Вивчи пісню.
- Зверни увагу на розспівування складів. Відтвори ударами в долоні їх ритмічний рисунок.
- Виконай пісню наспівно, лагідно, з почуттями.

Запам'ятай. Співуча, зворушлива, витончена музика „Маминої пісні” оспівує частинку рідного дому, з ніжним маминим наспівом, гніздом лелек — оберегом щастя в домі.

Урок 7. НА ВЕРШИНІ ПОЧУТТІВ

Пресвята Богородиця є символом любові, материнської теплоти та великої віри. З давніх-давен Її шанували на українських землях як покровительку.

Богородице Діво, радуйся.

Благодатна Маріє, Господь з Тобою.

Благословенна Ти між жінками

І благословенний плід лона Твого.

Бо Ти породила Христа Спаса,

Ізбавителя душ наших.

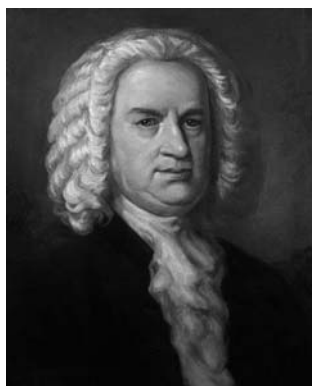

*Зарваницька
Матір Божа*

- Якою музикою відлунюється у твоєму серці ця старовинна молитва?

Творчість німецького композитора Йоганна

Себастьяна Баха (1685–1750) — зразок щирості і правдивості людських переживань та висловлювань, велика школа художньої і моральної правди. Композитор завжди звертався не стільки до емоцій, скільки до розуму людини. „Добре темперований клавір” — твори композитора для фортепіано.

Прелюдія до-мажор відкриває перший том. Одухотворена, велична музика цього твору виступає масивною глибою на прозоро текучому фоні.

Французький композитор Шарль Гуно (1818–1893) поєднав прелюдію зі своєю мелодією на слова католицької молитви Ave Maria, не змінивши в музиці Й. Баха жодного звуку. І утворилось вокально-інструментальне диво Й. С. Бах — Ш. Гуно. Ave Maria (Радуйся, Марія).

- Послухай музику.
- Які роздуми, почуття виникають у тебе?
- Добери слова для характеристики емоційних станів музики.

Яка прекрасна музика! Вона звучить суворо, зосереджено, стримано, велично, задумливо, з глибоким чистим почуттям, надзвичайно виразна, пристрасна, натхненна. Інтонації звертання сповнені високої духовності і сили. Так оспівується краса життя і материнської любові!

Запам'ятай. Історія створення Ave Maria — унікальна. Вона розкриває здатність музики впливати та збагачувати творчі поривання композиторів різних країн.

Російський композитор Сергій Васильович Рахманінов (1873–1943) поєднав у собі талант композитора, піаніста, диригента. У його музиці тісно співіснують пристрасні, бурхливі поривання і поетична споглядальність, вольова рішучість і настороженість, трагедійність і захоплива пафосність. „Богородице Діво, радуйся” — тропар із Літургії С. В. Рахманінова.

- Послухай музику.
- Чи схвилювала вона тебе? Поясни, чому.
- Які почуття викликає?

Велика частина твору витримана в ліричному, споглядально-щасливому настрої. Кожен голос має свою мелодію, і всі вони, сплітаючись в одне ціле, створюють яскравий музичний образ. Світле, ніжне, легке, прозоре звучання у першій частині перетворюється в сяючу, дзвінку, тріумфуючу кульмінацію.

Запам'ятай. У творах піднесених почуттів знайшла свою вічність музика Й. С. Баха, Ш. Гуно, С. В. Рахманінова.

Послухай пісню М. Ведмедері на вірші К. Перелісної „Молитва”.

- Розкажи про свої мрії.
- В якому характері звучить пісня?
- Яка будова твору?

МОЛИТВА

Вірші К. Перелісної

Музика М. Ведмедері

Помірно

По-шли нам, Бо-же, ма-леньким ді-тям, ща-стя, здо - ро - в'я на дов-гі

лі-та. Ща-стя, здо - ро - в'я, ща-стя, здо - ро - в'я, ща-стя, здо - ро - в'я на дов-гі лі-та!

1. Пошли нам, Боже,
Маленьким дітям,
Щастя, здоров'я
На довгі літа!
2. Щоб виростили
Розумні й сильні,
Душею чисті
І серцем вільні.

- Вивчи пісню.
- Зосередься на точному відтворенні метроритму ударами в долоні, паузи покажи розведенням рук у сторони.
- Склади план виконання пісні.

Запам'ятай. Піднесена, прониклива музика „Молитви” оспівує чисте дитяче звертання до Бога.

Урок 8. МУЗИКА ПЛИВЕ РІКОЮ

Венеція — місто дивовижне, казкове, збудоване на островах і майже не має вулиць. Переміщаються тут люди на човнах-гондолах. У них народжуються баркароли — пісні гондольєрів. Композитори полюбили м'який пісенний ритм, і вслід за венеціанськими народними піснями з'явилися баркароли, створені композиторами різних країн.

М'яке оксамитове повітря, що розносить легкий вітерець, іскристі блиски води, що струменять під веслом гондол, п'янкі пахощі освітленої яскравим місяцем ночі надихнули російського композитора М. І. Глінку на створення найпоетичнішого, найсвітлішого романсу на вірші І. Козлова „Венеціанська ніч”.

- Послухай романс.
- Які почуття виникли у тебе під враженнями сприймання?
- Які живописні образи малює уява?
- Які душевні стани викликає?
- Добери слова для характеристики музики.

Мелодія рухається помірно, немов легкими сплесками весла, музичні тони, передають безперервність течії води. Це щось надзвичайне, дуже чарівне. Відлунала мелодія, а слух її ще втримує.

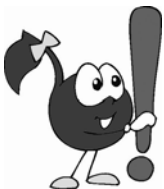
Запам'ятай. Ніжний, наспівний, витончений характер романсу „Венеціанська ніч” М. І. Глінка передав спокійним ритмом баркароли, гнучкою, виразною мелодійною лінією.

Пісню „Пливе човен”, записану на Чернігівщині, М. В. Лисенко переклав для голосу і фортепіано. Композитор сприйняв задушевний наспів, який наче погойдувався, як своєрідну українську поетичну „пісню на воді” і написав „Баркаролу”.

- Послухай музику.
- Передай її характер пластичними рухами рук.
- Поділися враженнями від почутого.

Музика вражає світлом, ясністю, простотою, і пластичністю. Монотонність ритмічного супроводу, вираженого дрібними тривалостями, що відтворює похитування човна та плюскіт води, підкреслює красу мелодії М. Лисенка.

Запам'ятай. М. Глінка та М. Лисенко силою творчого натхнення відкрили світові красу й чарівність жанру баркароли. Цим композитори виявили інтерес та шанобливе ставлення до творчості іншої країни.

Послухай пісню С. Сосніна на вірші І. Вахрушевої „Сонячні краплини”.

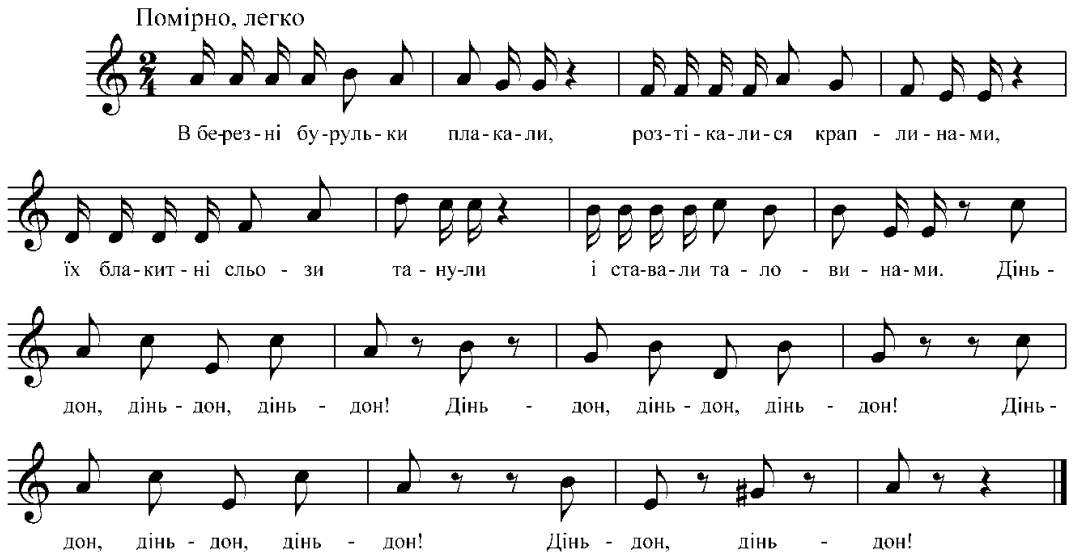
- Визнач, про що в ній розповідається.
- В якому характері звучить пісня?
- Яка її будова?

СОНЯЧНІ КРАПЛИНИ

Вірші І. Вахрушевої
Переклад О. Лобової

Музика С. Сосніна

Помірно, легко

В без-ні бу-руль-ки пла-ка-ли, роз-ті-ка-ли-ся крап - ли - на-ми,
їх бла-кит-ні сльо - зи та - ну-ли і ста-ва-ли та - ло - ви - на-ми. Дінь -
дон, дінь - дон, дінь - дон! Дінь - дон, дінь - дон, дінь - дон! Дінь -
дон, дінь - дон, дінь - дон! Дінь - дон, дінь - дон!

1. В березні бурульки плакали,
Розтікалися краплинами,
Їх блакитні сльози танули
І ставали таловинами.

Приспів:

Дінь-дон, дінь-дон, дінь-дон!
Дінь-дон, дінь-дон, дінь-дон!
Дінь-дон, дінь-дон, дінь-дон!
Дінь-дон, дінь-дон!

2. Посміхнулось тепле сонечко
І, замріявшись про літечко,
Простягла йому долонечки
Голуба маленька квіточка.

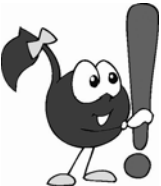
Приспів.

3. І дзвенять бурульки високо
Під промінням сонячним ясным,
І співають краплі пісеньку
Нашим мамам, сонцю і весні.
Приспів.

- Вивчи пісню.
- У повільному темпі відтвори метроритм. Попрацюй у парах: ударами в долоні відтвори сильну і слабку долю та ритмічний рисунок мелодії.
- Промов слова у ритмі мелодії.
- Склади план виконання пісні.
- Обміркуй можливість виконання з рухами та ритмічно-тембральним супроводом.

Запам'ятай. Грайлива, жива, енергійна мелодія весняних крапель пісні сповнює серце радістю та сонячним теплом.

Урок 9. ВІТА ПРИРОДА ЧИСТИМ СИНІМ НЕБОМ

Картини природи, її розквіт і згасання — джерело творчого натхнення усіх композиторів світу. Вічний маскарад, вічне свято фарб, вічний рух — у межах року або доби. Тільки для кожного митця зокрема — це особливе явище, стан, бо пов'язаний із рідним куточком отчого краю. Музичною безоднею щирої поезії звучать мистецькі твори, присвячені Землі.

Російський композитор Петро Ілліч Чайковський (1840–1893) був неперевершеним майстром відображення

духовного світу людини в музиці. У своїх творах митець розкривав гаму людських почуттів — від ліричного спокою до безмежно глибокого горя.

Прихід весни завжди викликав у П. Чайковського надзвичайний захват і натхнення. Його зачаровувала раптовість, розкішна сила, живодайність пробудження землі. Митець вітав стрімкі потоки талого снігу, зелень трави, приліт птахів і першу квітку.

- Послухай п'єсу П. Чайковського.
- Який настрій викликає музика?
- Придумай їй назву.

„Підсніжник” — твір композитора із циклу „Пори року”. Музика сповнена світлим, ліричним почуттям. Композитор передає хвилюючий, радісний, трепетний настрій, викликаний розквітаючою природою, спрямований назустріч сонцю, мріям і щастю.

Італійський композитор, скрипаль Антоніо Лучо Вівальді (1678–1741) — автор 40 опер, ораторій, більш як 500 концертів. Найвідоміший твір — „Чотири пори року” для струнного оркестру.

Прочитай.

Все живе прагне дощу. В'яло перекликається горлиця зі щигликом. Повіває теплий вітерець. Буря, що раптово

налетіла, лякає пастушка громом, погрожує блискавками, вириває спілі колоски із землі.

- Якою музикою звучить цей опис?
- Послухай III частину із циклу А. Вівальді „Літо”.
- Добери слова для її характеристики.
- Які душевні стани викликає звучання?

Літня гроза змальована хвилеподібним розвитком мелодії, скрипкові пасажі злітають і опускаються. Музика динамічна, барвіста, мозаїчна, непередбачувана і захоплююча.

Всесвітньо відома скрипалька Ваннеса Мей (1978) не встояла від спокуси виконати музику, написану А. Вівальді 280 років тому, на естрадній скрипці.

- Послухай III частину „Літо” із циклу „Пори року” А. Вівальді. Тепер ця музика називається „Шторм”.
- Чи подобається тобі таке виконання? Чому?

Запам'ятай. Природа — це нерукотворне прекрасне, одвічна тема в творчості та музиці різних народів.

- Чи подобається тобі спостерігати захід сонця? Які живописні образи виникають в уяві? Опиши словами.
- Будучи композитором, яка музика про це явище вийшла б з-під твого пера? Голосна чи тиха вона б була? Які інструменти виконували б?

Послухай пісню норвезького композитора Е. Гріга.

- Чи подібний норвезький захід сонця з українським?
- Який настрій створює пісня?

ЗАХІД СОНЦЯ

Вірші А. Мукка

Музика Е. Гріга

Не поспішаючи

На - хо - дить тінь і день пройшов, і згас - ло світ - ло в лі - сі. Баг -
ря - нець зо - ло - том у - пав на зем - лю - тьми за - ві - са. В ве -
чір - ній ти - ші ча - рів - ній бе - різ ше - по - чуть ві - ї... На
зем - лю знов при - хо - дять сни, над сві - том ві - ють мрі - ї.

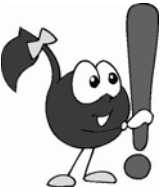
1. Находить тінь, і день пройшов,
І згасло світло в лісі.
Багрянець золотом упав
На землю — тьми завіса.
В вечірній тиші чарівній
Беріз шепочуть вії...
На землю знов приходять сни,
Над світом віють мрії.
2. Як сумно з нами день прощавсь,
В тривозі гори спали,

Закрили квіти пелюстки,
І птахи замовчали.
Завмерла долина і жде,
Вся плачучи росою,
Що швидко сонце зникне десь
За смугою ясною.

- Вивчи пісню.
- Склади план виконання пісні.
- Відтвори характер твору пластикою рук.
- Чому пісня норвезького композитора хвилює тебе, викликає глибокі почуття?

Запам'ятай. Ніжною, загадковою, милозвучною мелодією Е. Гріг оспівує хвилюючий захід сонця.

Урок 10. ДЕ СКАРБ ТВІЙ, ТАМ БУДЕ Й СЕРЦЕ ТВОЄ

Фортепіано з дитинства було улюбленим інструментом польського композитора Фредеріка Шопена (1810–1849). Лише його одного вистачило митцю, щоб розкрити музичні таємниці своєї геніальної душі, всю барвистість романтичного світовідчуття. Перший твір для фортепіано — невеликий полонез — Ф. Шопен написав у семирічному віці. Композиторський і виконавський таланти його

розвивалися настільки стрімко, що до дванадцяти років він вже не поступався кращим польським піаністам. Через все життя композитор проніс безмежну любов до своєї вітчизни, а коли прийшов час розлуки з нею — забрав із собою дорогий його серцю подарунок — срібний кубок зі жменю рідної землі.

Майже весь творчий доробок Ф. Шопена складають фортепіанні твори. У більшості з них вчувається відлуння народних мелодій рідної Польщі. Музика композитора надзвичайно лірична. Їй властиві неперевершена мелодійність, щирість і вишуканість у передачі найрізноманітніших настроїв і почуттів.

До жанру мазурки Ф. Шопен звертався дуже часто, вона була постійною супутницею його життя. Вінцем усієї творчості, останнім твором композитора теж стала мазурка.

- Послухай музику.
- Чи сподобалась вона тобі?
- Зосередься на особливостях ритмічної побудови.

Мазурка ля мінор композитора забарвлена сумно-меланхолійними тонами. Звучить задумлива, лірична мелодія. Повільний темп додає їй плавності та м'якості. Поступово таємний смуток тане в звуках мазурки.

- Послухай прелюдію Ф. Шопена.
- Охарактеризуй почуття, викликані твором.

Справжньою перлиною серед фортепіанних мініатюр Ф. Шопена називають прелюдію № 7. Невелика за формою, витончена, тендітна п'єса за танцювальним ритмом нагадує мазурку. Мелодія має світлий, мрійливий характер та поєднує в собі танцювальність із ліричною співучістю.

- Послухай прелюдію № 4.
- Які живописні картини малює в уяві ця музика?
- Чи подобається твір? Чому?

Прелюдія № 4 — сумна та скорботно-задумлива. Зітхання виражають глибоку печаль. Музика звучить як спогад про щось прекрасне.

Запам'ятай. Фредерік Шопен — гордість і слава польського народу. Закоханий у народні пісні й танці, композитор часто звертався до них у своїй творчості.

Жайворонок — птаха полів.

Розкажи про нього.

- Послухай польську народну пісню „Жайворонок”.
- Чи так може співати жайворонок над українськими нивами?

- Вивчи пісню.
- Відтвори ритмічну будову ударами в долоні.
- Зосередься на чистому інтонуванні другого голосу.
- Зверни увагу на розспівуванні складів.
- Чим схожа польська народна пісня з українськими?
- Що їх різнить?

ЖАЙВОРОНОК

Польська народна пісня

1. У блакитне лети небо,
Співай, пташко, ти співай.
Нас ранкова стріне зірка,
Запалає з краю в край.
2. Не хвилюйся, лети в небо
Над рідною нивою.
Поле я зорав, засіяв,
Будеш ти з поживою.

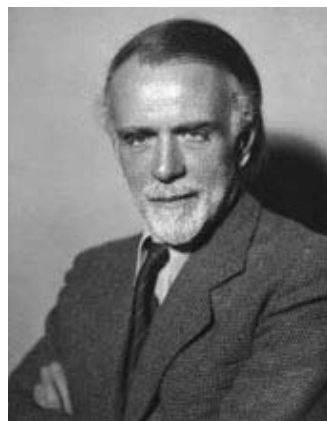

Запам'ятай. Милозвучна, безжурна мелодія пісні „Жайворонок” у неспішному темпі розкриває одвічний зв'язок людини із природою.

Урок 11. БАРВИСТА ЕКСПРЕСІЯ УТОРЩИНИ

В інтонаційній основі угорської танцювальної музики присутні фрагменти старовинних угорських танцювальних мелодій, фольклору сусідніх народів. Музиці характерні гострі пунктирні ритми, чергування широких співучих мелодій у повільному темпі зі стрімкими у швидкому, різноманітні фігурації імпровізаційного характеру, часте застосування пасажів із дрібних тривалостей. Танець, що являє єдиний життєздатний сплав цих елементів, став музичним символом угорської нації.

Золтан Кодай (1882–1967) — угорський композитор, фольклорист, який записав близько 3500 народних пісень і танцювальних мелодій із численними варіантами. Світову славу композитору принесли „Угорський псалом” — твір для хору та комічна опера на теми угорських народних легенд „Харі Янош”, для яких характерні багатобарвність звукової палітри, пульсуюча енергія ритмів, орнаментальне багатство, свіжість і яскравість мелодій.

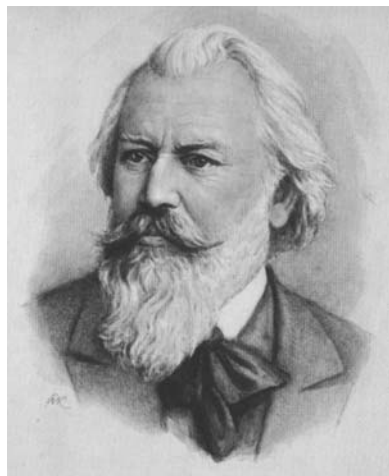
- Послухай угорський народний танець „Чардаш”, який звучить у народних сценах опери „Харі Янош”.
- Визнач, з кількох частин складається музичний твір.
- В якому характері звучить кожна частина?
- Обміркуй, які танцювальні рухи ти можеш виконати під цю музику.
- Чи до вподоби така музика?

Запам'ятай. Чардаш (від угорського — сільський кабачок) — угорський народний танець, що складається зі спокійного вступу та запальної парної частини. Музика сповнена гострих ритмів, часто повторюваних мелодичних зворотів.

Творчість німецького композитора Йоганна Брамса (1833–1897) увібрала в себе народнопісенні і танцювальні елементи. В цьому головна причина життєздатності музики митця, її мелодичної змістовності, реалістичності. Митець все життя опрацьовував німецькі народні пісні і пропагував їх в якості керівника хорової капели. Провівши половину життя у Відні — центрі багатонаціональної країни, композитор знав і любив фольклор різних народів. Угорський танець став темою для цілого циклу творів композитора.

- Послухай Угорський танець № 2 Й. Брамса.
- Визнач характер музики.
- Зосередься на виразових засобах, які відтворюють у танці експресію.
- В якому темпі виконується?
- Зверни увагу на розвиток мелодії. Запам'ятай її.
- Прийми участь в аналізі-інтерпретації твору.

Запам'ятай. Угорський танець характерний емоційною та експресивною завзятістю, гострими ритмічними фігурами, барвистістю мелодії.

Послухай естонську народну пісню „У кожного свій музичний інструмент”.

- Про що розповідається в пісні?
- Яка вона за характером?
- Яку пісню відповідного тексту, написану українським композитором, ти знаєш?
- Що в них спільного?

- Вивчи пісню.
- Склади план виконання пісні.
- Обміркуй, як передати танцювальний характер пісні.
- Візьми участь в інсценізації твору.
- Виконай пісню із ритмічно-тембральним акомпанементом музичних іграшок та інструментів.

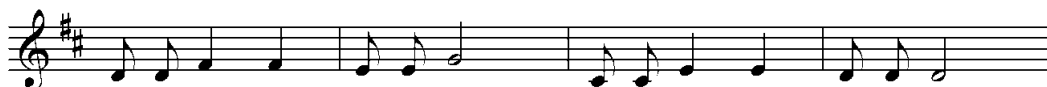
У КОЖНОГО СВІЙ МУЗИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ

Естонська народна пісня

Рухливо

Взяв во-лин - ку наш су-сід, гра-є він зди - тя-чих літ,

гра - є, гра - є: ті - рі-ліль, зву - ки та - нуть: ті - рі-ліль.

Ля - ля - ля...

1. Взяв волинку наш сусід,
Грає він з дитячих літ,
Грає, грає: ті-рі-ліль,
Звуки тануть: ті-рі-ліль.

Приспів:

Ля-ля-ля, ля-ля-ля...

2. Саша Саує дудку взяв,
Різні танці він заграє:
Ті-рі-лі-лі, ті-рі-ліль,
Польку, вальси і кадрилів.

Приспів.

3. Чує пісню весь лужок —
Це ж бо Юку взяв ріжок.
В коло друзі всі зійшлись,
Ті-рі-ліль — повеселись!

Приспів.

4. Петя Пайсту сопілку взяв,
І на ній він трель заграє,
Сам танцює, знявши пил,
Сам же грає: ті-рі-ліль.

Приспів.

5. Лине музика жива —
Хто танцює, хто співає.
Всі ми граєм — хто на чім:
Ті-рі-лі-лі, хто на чім.

Приспів.

Запам'ятай. Весела, грайлива. Безтурботна мелодія естонської народної пісні у жвавому темпі розповідає про те, що діти люблять танцювати і грати на музичних інструментах.

Урок 12. ЗАВОРОЖУЮЧІ РИТМИ ІСПАНСЬКИХ ТАНЦІВ

Російський композитор Михайло Іванович Глінка (1804–1857) у свій час жив в Іспанії і був захоплений багатством народного мистецтва цієї країни. Свої враження митець виразив у двох увертюрах для симфонічного оркестру.

В основі Іспанської увертюри № 1 — варіації на тему іспанського народного танцю — арагонської хоти. З часом увертюра одержала назву „Арагонська хота”.

- Послухай музику.
- Добери слова для її характеристики.
- Прийми участь в аналізі-інтерпретації твору.

Арагонська хота — колоритна жанрова картина з іспанського народного життя; світла, святкова музика п'єси сповнена енергії, руху, радості. У сяйві оркестрових барв, в яскравому чергуванні контрастних танцювальних мелодій виразно та образно передано стихію темпераментних іспанських танців.

- Які живописні образи малює в уяві музика увертюри?
- Чи співзвучні твої образи з враженням В. Одоевського?

„Чудодій мимоволі переносить вас у теплу південну ніч, оточує вас усіма її примарами; ви чуєте звуки гітари, веселий стук кастаньєт, перед вашими очима танцює чорнобрива красуня, і характерна мелодія то

губиться вдалині, то знову з'являється в усьому своєму розпалі”.

Запам'ятай. Сміливий, гарячий, гордий народ, сонячна, мальовнича, романтична країна — такими постають перед нами Іспанія та іспанці у творі М. Глінки.

Французький композитор Жорж Бізе (1838–1875) народився в сім'ї музиканта і змалку виявив надзвичайний талант: у чотири роки хлопчик опанував нотну грамоту і навчився грати на фортепіано, а в десятирічному віці навчався в Паризькій консерваторії. Перлиною творчості композитора є опера „Кармен” — неповторний шедевр, вершина світового мистецтва. Музика наповнена життям і світлом, надзвичайними мелодіями, соковита, темпераментна. Героїня опери — пристрасна горда циганка Кармен. Для її характеристики композитор використовує автентичну кубинську мелодію, що стала основою іспанського танцю.

„Хабанера” — танець-пісня — в опері створює прекрасний образ свободолубивої дівчини.

- Послухай „Хабанеру”.
- Якою малює музика Кармен?
- Яка ця музика?
- Заспівай мелодію, відтвори ритмічний рисунок ударами в долоні.
- Поділись враженнями від почутого.

Примхлива мелодія „Хабанери” із заворожуючим ритмом. Духмяна музична квітка дивовижної краси, гімн осяйному життю. Проте, ніякі слова не передадуть того нестримного руху почуттів радості та щастя, які відтворені в музиці.

Запам'ятай. Іспанські мелодії заграли новими барвами у творчості М. Глінки та Ж. Бізе і стали надбаннями світового музичного мистецтва.

Послухай пісню А. Житкевича „Перестук”.

- Визнач, про що йдеться в пісні.
- Придумай свою назву.
- Яка будова твору?
- Чи захотілося її вивчити?

ПЕРЕСТУК

Вірші та музика А. Житкевича

Рухливо

Хоч по - го - да я - кась не - спри - ят - ли - ва, не вмов - ка - є в га - ю піс - ня

дят - ло - ва. Ба - ра - ба - ном в ме - ні від - зи - ва - єть - ся, щось ска - за - ти, ма - буть, на - ма -

га - єть - ся. Тук - тук, тук - тук, тук - тук - тук, тук - тук, тук - тук, тук - тук - тук - ба - ра -

ба - ном в ме - ні від - зи - ва - єть - ся, щось ска - за - ти, ма - буть, на - ма - га - єть - ся. Прибі - //му - єть - ся.

1. Хоч погода якась несприятлива,
Не вмовкає в гаю пісня дятлова.
Барабаном в мені відбивається,
Щось сказати, мабуть, намагається.
Тук-тук, тук-тук, тук-тук-тук,
Тук-тук, тук-тук, тук-тук-тук —
Барабаном в мені відбивається,
Щось сказати, мабуть, намагається.

2. Прибігаю у гай, прислухаюся,
Зрозуміти той стук намагаюся.
Чую — ще хтось той стук перестукує,
Це ж в мені — тук-тук-тук — серце стукає.
Тук-тук, тук-тук, тук-тук-тук,
Тук-тук, тук-тук, тук-тук-тук —
Чую — ще хтось той стук перестукує,
Це ж в мені — тук-тук-тук — серце стукає.

3. Шелестить старий клен, усміхається.
В далечінь перестук віддаляється,
Уже й вечір тим стуком милується,
Тільки серце моє не вгамується.
Тук-тук, тук-тук, тук-тук-тук,
Тук-тук, тук-тук, тук-тук-тук —
Уже й вечір тим стуком милується,
Тільки серце моє не вгамується.

- Вивчи пісню.
- Зосередься на точному відтворенні ритмічного рисунка мелодії.
- Склади план виконання пісні.
- Обміркуй можливість виконання з рухами та ритмічно-тембральним супроводом.

Запам'ятай. Настирлива, вперта, впевнена з чітким ритмом мелодія пісні „Перестук” розповідає про життєві дороги.

Урок 13. ОСОБЛИВЕ ЗАХОПЛЕННЯ ТУРКІВ

Третю частину сонати для фортепіано австрійський композитор В. А. Моцарт назвав „Рондо в турецькому стилі”. Ця музика відразу ж нагадала віденцям звучання турецьких військових маршів, і вони без згоди композитора перейменували її на „Турецький марш”, який став першим європейським музичним твором нового часу з використанням ударних інструментів. З такою назвою твір здобув світову популярність.

Послухай музику.

- Визнач, чому військова турецька музика так сподобалась австрійцям.
- Чи сподобалась вона тобі?
- В якому характері звучить?
- Чи можна під неї марширувати?

Дуже жива, бадьора, весела і, разом з тим, незвична музика. Вона граціозна, танцювальна та мелодійна. Під неї можна робити все що завгодно, але марширувати по плацу — не зовсім підходить. Приблизно уявити собі

звучання колишнього яничарського оркестру можна, тільки прослухавши „Турецький марш” австрійського композитора. І, що особливо важливо, В. А. Моцарта дуже люблять в Туреччині, тут він найвідоміший серед західних композиторів-класиків. Щорічно проводиться Фестиваль класичної музики імені В. Моцарта. У деяких стамбульських школах мелодію „Турецького маршу” використовують замість шкільного дзвоника — вважається, що ця музика допомагає запобігати стресам у дітей.

Запам'ятай. Музика може зближувати народи навіть тоді, коли „гудуть гармати”. За великим рахунком байдуже, як правильно називається сам твір В. А. Моцарта — „Турецьке рондо” чи „Турецький марш”. Це вічна музика, слухати яку не перестануть ніколи.

- Розкажи про своїх друзів-тварин. Чому ти їх любиш?
- Послухай пісню М. Ведмедері на вірші С. Лазо „Мій друг”.
- Чи таку пісню ти заспівав би про свого друга?
- Визнач будову твору.

МІЙ ДРУГ

Вірші С. Лазо

Музика М. Ведмедері

Не поспішаючи

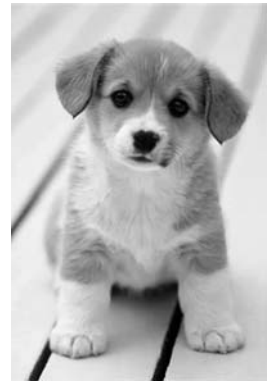
Мо - ї о - чі всіх бла - га - ли - і бать - ків, і не - бе -
са, щоб ме - ні по - да - ру - ва - ли най-ку - мед - ні - шо - го
пса. Чу-до ста-лось ра - но - вран - ці, кра-щий друг до ме - не
йде. Ра-но - вран - ці, ра - но - вран - ці ме-ні ла - пу по - да -
є. Ма-є най - ру - ді - ний хвіст, ма - є най - чор - ні - ший
ніс. То мій пес, і не - дар - ма в сві-ті кра-що - го не - ма.

1. Мої очі всіх благали –
І батьків, і небеса,
Щоб мені подарували
Найкумеднішого пса.
Чудо сталося рано-вранці,
Кращий друг до мене йде.
Рано-вранці, рано-вранці
Мені лапу подає.

Приспів:

Має найрудіший хвіст,
Має найчорніший ніс.
То мій пес, і недарма
В світі кращого нема.

2. Може, він і без породи,
Але справа не у тім.
Пес — мій друг, він — не для моди,
Я люблю його таким.
Кращої не знаю долі,
Хоч в сім'ї переполох.
Разом ми вчимося в школі,
За обідом теж удвох.

Приспів.

- Вивчи пісню.
- Відтвори ритмічний рисунок ударами в долоні.
- Промов слова у ритмі мелодії.
- Зосередься на чистому інтонуванні другого голосу.
- Склади план виконання пісні.
- Обміркуй можливість виконання із ритмічно-тембральним супроводом.

Запам'ятай. Мила, проста, поетична музика пісні „Мій друг” переконливо розповідає про гарних і вірних друзів.

Урок 14. КОМПОЗИТОРИ ЖАРТУЮТЬ

Світове визнання австрійський композитор Йозеф Гайдн (1732–1809) одержав в області інструментальної музики. Митцем написано більше тисяча двісті творів, в яких він розкриває різні грані великих почуттів та думок про молодість, віру в розум людства, ніжність, щирість, доброту, благородну чистоту. Чи не є то справді творчий і трудовий подвиг! Із вісімнадцяти до сімдесяти років день за днем, мелодія за мелодією. Великий, невимірний талант!

У світовій музичній культурі Й. Гайдна називають „батьком симфонії”. Композитором їх написано 104.

Композитору полюбилась проста, із частими повторами мотивів, які легко запам’ятовуються, моравська дитяча пісня. Й. Гайдн використав її у другій повільній частині 94-ї симфонії.

- Послухай фрагмент симфонії.
- Пospостерігай за розвитком музичного матеріалу.
- Добери слова для характеристики музики.
- Поділися враженнями від почутого.

Варіаційний розвиток музичної теми у симфонії відбувається з особливим ефектом: після дуже тихого звучання струнних інструментів раптово лунає громоподібний акорд інструментів усього

оркестру, в якому вирізняється удар литаври (ударного інструмента). Ефект приголомшливий. Звідси появились різні назви симфонії, дані не композитором: „З ударом литаври”, „Сюрприз”.

Запам'ятай. У музиці Й. Гайдна злиті в одне ціле кмітливість, веселість із вишуканістю та шляхетністю.

Здібності до музики в юного Каміля, майбутнього французького композитора Шарля-Каміля Сен-Санса (1835–1921) виявилися у два з половиною роки. Хлопчик мав дивовижний внутрішній слух, складав музику прямо на папері й у п'ять років впевнено грав на фортепіано. А в 14 років Каміль давав самостійні концерти. Музичні твори К. Сен-Санса сповнені світлої поетичної лірики, радісного настрою, тихої споглядальності, благородної патетики, стриманого драматизму.

„Карнавал тварин” — „зоологічна фантазія”, сповнена гумору, який іноді переходить у сатиру. Тут містяться пародії і цитати з відомих музичних творів, висміюються людські вади або просто наслідуються голоси тварин.

Послухай п'єсу „Кури та півні”.

- Які картини малює музика у твоїй уяві?
- Чим це виражено?
- Як танцює слон?
- Під яку музику?
- Чи відповідає музика п'єси „Слон” твоїй уяві?

Поділися враженнями від почутого.

- Послухай українську народну пісню „Темний ліс повен слуху”.
- Визнач, про що йдеться.
- В якому характері виконується?

ТЕМНИЙ ЛІС ПОВЕН СЛУХУ

Українська народна пісня

1. Темний ліс повен слуху,
Що посватав комар муху,
Муха дала рідні знати,
Що ся має віддавати.

2. Налетіли мухи й оси,
Розплітають мусі коси,
Стали поряд, заспівали,
Що так гарно муху вбрали.

3. Вбрали муху в білу сукню —
На черешні дятел стукнув.
Взули її в черевики —
Тепер грайте всі музики.

4. Бере джміль у руки бубон
Та й сідає він під дубом.
Бере шершень в руки скрипку
Та й сідає він під липку.

5. Як заграли ці музики —
Пішов в лісі шум великий,
Пішов шум, пішов галас —
Вся околиця зібралась.

6. Прибіг вовк і лисиця,
Зібралася всяка птиця,
Зразу стали заглядати,
Потім — гайда танцювати.

7. Бере комар попід руку
Танцювати жінку-муху,
Гоп — танцює, присідає,
Жінці в очі заглядає.

8. Сіла муха та й гадає,
Що гарного мужа має.
Як на світі має жити,
Чи не буде комар бити?

9. А як має мордувати,
То воліла б дівувати.
Сіла муха, зажурилась,
Аж сльоза їй покотилась.

10. А тому вже дві неділі,
Як ми були на весіллі.
Пили ми мед і пиво,
І бачили чудо-диво.

- Вивчи пісню.
- Склади план виконання пісні.
- Обміркуй можливість інсценізації із використанням характерних танцювальних рухів, елементів костюмів дійових осіб, ритмічно-тембрального супроводу.

Запам'ятай. Насмішкувата, жива, дотепна, надзвичайно проста і виразна музика народної пісні розповідає про лісове весілля.

Урок 15. НІЧИЙ СЛАВІ НЕ ЗРІВНЯТИСЯ З ЙОГО СЛАВОЮ

Ніколо Паганіні (1782–1840) — італійський скрипаль, композитор, своїх слухачів вражав пафосом виконання, яскравістю відтворюваних образів, злетом фантазії, драматичними контрастами, надзвичайно віртуозною манерою гри.

Ніколо було 7 років, коли він уперше взяв до рук скрипку. Батько змушує талановитого сина займатися на інструменті цілими днями, не дозволяючи виходити на вулицю для ігор з однолітками. Він навіть замикав його в темному сараї, щоб той не втік від занять. Згодом Н. Паганіні завоював славу найбільшого скрипаля-віртуоза в історії музики.

- Послухай фрагмент фіналу „Кампанелли”, другого концерту для скрипки з оркестром Н. Паганіні.
- Подумай, звідки взялася така назва.
- Добери слова для характеристики музики.
- Чи подобається вона тобі?

Назву всьому концерту дав яскравий іскристий фінал. За переливи мелодії, що нагадують звуки дзвіночків, Н. Паганіні назвав твір „Кампанелла”

(дзвіночок). Звуки дзвіночків не змовкають ні на хвилину: глузливі — з'являються в оркестрі, ніжним дзвоном звучить скрипка соліста... Натиск, блиск, піднесеність, барвисті переливи, пташині переспіви видобуваються віртуозною грою на скрипці. Це щось неймовірне!

Запам'ятай. Талант Н. Паганіні, помножений на щоденну натхненну працю, увіковічив ім'я італійського скрипаля і композитора. Він був великий...

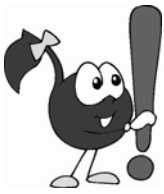
Через століття російський композитор С. В. Рахманінов у захопленні від музики з пошаною перед особистістю великого італійського Маестро написав Рапсодію на тему Паганіні для фортепіано з оркестром.

Основу музики складають інтонації 24 капрису Ніколо Паганіні.

- Послухай музику так, щоб одержати задоволення від сприймання.
- Добери слова для характеристики емоційних станів музики.

Яскрава, повнозвучна, лірична, натхненна, дивна, сувора, піднесена, стрімка, блискуча, напориста, віртуозна, сповнена різних контрастів: то спадаюча, то наростаюча, сяюча, смілива, промениста, гарна музика Рапсодії С. Рахманінова. Тут прийоми гри на скрипці відображаються за допомогою фортепіанної техніки, а тема Паганіні відбивається в дзеркалі рахманіновської музичної мови.

Запам'ятай. Творчість італійського митця Н. Паганіні стала джерелом натхнення для російського композитора С. Рахманінова.

Послухай пісню В. Таловирі на вірші Л. Забашти „Рідній вчительці”.

- Про що розповідається у творі?
- В якому характері виконується?
- Які почуття викликає?
- Яка будова пісні?
- Де зосереджені основні слова? Прочитай їх.

РІДНІЙ ВЧИТЕЛЬЦІ

Вірші Л. Забашти

Музика В. Таловирі

Помірно

Вчи-телько на-ша, доб-ра і стро-га, лю-бим ди-ви-ти-ся во-чі тво-ї.

Сте-лить-ся з до-му до шко-ли до-ро-га, мо-ва тво-я, як дзвін-кі ру-ча-ї.

Зій-дем, як ру-жі, ми із лю-бо-ві і лас-ки, вчи-тель-ко на-ша,

кві-ти сьо-год-ні при-йми. Йде-мо в жит-тя із ди-тя-чо-ї мрі-ї і каз-ки.

Вір, на-ша не-не, ви-рос-тем всі ми людь-ми! Ви-рос-тем всі ми людь-ми!

1. Вчителько наша, добра і строга,
Любим дивитися в очі твої.
Стелиться з дому до школи дорога,
Мова твоя, як дзвінкі ручаї.

Приспів:

Зійдем, як ружі, ми із любові і ласки,
Вчителько наша, квіти сьогодні прийми.
Йдемо в життя із дитячої мрії і казки.
Вір, наша нене, виростем всі ми людьми!

2. Читанку ніжно беремо в руки,
Йдемо з тобою в незнані світи,
Ти відкриваєш нам щастя науки,
Рідного слова навчаєш ти нас.

Приспів.

3. Дзвін малиновий кличе до школи,
Зве нас Вітчизна на славні діла.
Ми не забудем, рідна, ніколи
Тої любові, що ти нам дала.

Приспів.

- Бивчи пісню.
- Зосередься на точному відтворенні ритмічного рисунка у приспіві. Відтвори його ударами в долоні.
- Продиригуй твір.
- Склади план виконання пісні.

Запам'ятай. Поетична, приємна музика пісні „Рідній вчительці” в непростому ритмі розповідає про професію віддавати серце дітям.

Урок 16. МЕЛОДІЯ ДИВОВИЖНОЇ КРАСИ

Російський композитор Олександр Олександрович Аляб'єв (1787–1851) — автор опер, симфонічних, камерних творів, музики для театру, пісень та романсів.

Послухай музику.

- Визнач, про що в ній розповідається.
- В якому характері звучить?
- Які почуття викликає?
- До якого пісенного жанру віднесеш?
- Хто виконує?
- Придумай назву твору.

За дивовижне узгодження поетичного тексту з музикою, які надзвичайно поєднуються і взаємодоповнюють один одного, за делікатність нюансів романтичного образу романс О. О. Аляб'єва „Соловей” на вірші А. А. Дельвіга відносять до найвищих досягнень художнього генія музичного мистецтва. Тут все скромно й просто. Пісні передуює жвавий фортепіанний вступ, що нагадує гітарні перебори. З перших інтонацій вокальної партії розгортається м'яка, ніжна, задумлива, прониклива мелодія, яка тісно пов'язана з інтонаціями російських народних ліричних пісень. Однак за простотою форми стоять глибокий біль та розпач. І мова йде тут не стільки про розчарування в любові, а про прощання з близьким другом.

До сьогодні „Соловей” залишається одним із найвідоміших російських романсів, давно увійшовши в класику світової музичної культури. З часом зроблено безліч обробок і транскрипцій цього твору для різних інструментів. Однією з них є віртуозне перекладення угорського композитора Ференца Ліста для фортепіано.

- Послухай музику, заплющивши очі.
- Які живописні картини постають в уяві?
- Порівняй твори. Який подобається більше? Чому?
- Прийми участь в аналізі-інтерпретації.

Запам'ятай. Романс збагатив творчість угорського композитора Ф. Ліста, і зазвучала російська музика на угорській землі.

- Послухай французьку народну пісню.
- Про що в ній йдеться?
- В якому характері виконується?
- Придумай пісні назву.

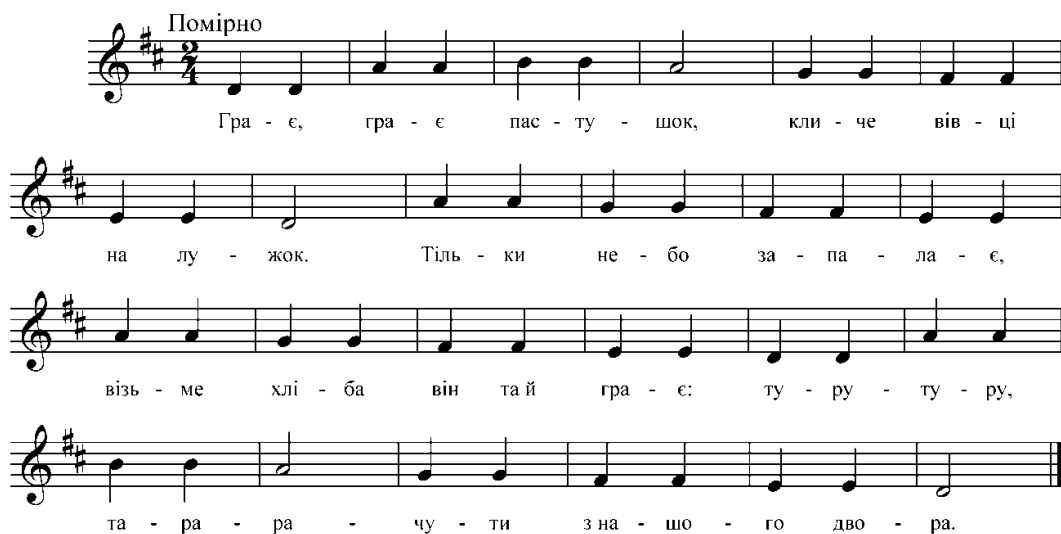

Запам'ятай. Французькі народні пісні надзвичайно мелодійні.

ПАСТУХ

Французька народна пісня

Помірно

Гра - є, гра - є пас - ту - шок, кли - че вів - ці
на лу - жок. Тіль - ки не - бо за - па - ла - є,
візь - ме хлі - ба він та й гра - є: ту - ру - ту - ру,
та - ра - ра - чу - ти зна - шо - го дво - ра.

1. Грає, грає пастушок,
Кличе вівці на лужок.
Тільки небо запалає,
Візьме хліба він та й грає:
Туру-туру, тара-ра —
Чути з нашого двора.
2. Трави, срібні від роси,
Скрізь пташині голоси.
Соловейко сів на гілку,
В руки хлопчик взяв сопілку:
„Туру-туру, тара-ра —
Нам на луки вже пора.”

- Вивчи пісню.
- Відтвори наспівний характер мелодії.
- Візьми участь в інсценізації пісні з імітацією гри на сопілці.

Урок 17. ДЖЕРЕЛО НАТХНЕННЯ СУЧАСНИХ КОМПОЗИТОРІВ

Євген Федорович Станкович (1942) — одна із найяскравіших особистостей в українській музичній галереї сучасності. Композитор є автором симфоній, концертів, опер, балетів, музики до кінофільмів, камерно-інструментальних і хорових творів тощо. Для

стилю митця характерна широта різноманітних настроїв, гострота світовідчуття: страждання і радість, пісенно-танцювальні мотиви, суворі наспіви церковного походження, спокійна задума і раптовий вибух енергії. Передати напруженість і стрімкість нашої неспокійної доби — ось ті духовні цілі, які ставить перед собою і, здебільшого, успішно вирішує наш видатний сучасник.

У фольклорній опері „Коли цвіте папороть” Є. Станкович показує український побут XVII–XVIII століть. В

основі образів — народнопісенні і танцювальні зразки, які розвиваються симфонічними засобами. Друга дія опери побудована на матеріалі давнього обряду Купала.

- Послухай купальський танок „Марина”.
- Коли почуєш знайомі інтонації — підними руку.
- Зосередься на музичних засобах, які розкривають зміст художніх образів.
- Поділися враженнями від почутого.
- Чи до вподоби така музика?
- Візьми участь в аналізі-інтерпретації фрагмента.

Про купальське дійство Є. Станкович розповідає народними мелодіями, які відтворюються засобами сучасної музичної мови.

Левко Миколайович Колодуб (1930) сьогодні по праву вважається корифеєм української музики. Масштабність цієї особистості засвідчує його творчий доробок: 4 опери, 11 симфоній, численні інструментальні, хорові, камерні твори, музика до вистав і кінофільмів. Все написане — майстерна, талановита музика. Народний мелос у творчості композитора виступає джерелом натхнення та є могутнім поштовхом для написання багатьох творів. Оркестрова п'єса „Троїсті музики” — яскравий приклад творчого застосування композитором традицій народного музикування.

Послухай фрагмент „Троїстих музик” Л. Колодуба.

- Які інструменти виконують твір?
- Коли почуєш знайомі інтонації — підними руку.
- Чи подобається тобі така музика? Чому?
- Що в ній особливого?
- Поділися враженнями від почутого.
- Прийми участь в аналізі-інтерпретації.

Багатством оркестрових ефектів Л. Колодуб передає пісенні і танцювальні жанри, притаманні гуцульському краю.

Запам'ятай. Народні мелодії знайшли колористичне втілення у програмному задумі Л. Колодуба.

Послухай пісню латвійського композитора Р. Паулса на вірші І. Рєзніка „Золоте весілля”.

- Визнач, про що розповідається в пісні.
- Які виникають почуття в ході сприймання?
- Яка будова твору?
- Чи в однаковому характері виконуються заспиви і приспів?

ЗОЛОТЕ ВЕСІЛЛЯ

Вірші І. Рєзніка
Переклад О. Лобової

Музика Р. Паулса

Рухливо

До ба-бу-сі і до ді-ду-ся зі-бра-лась у дім ро-ди-на вся, і сьо-год-ні
"гір-ко!" їм кри-чать со-рок прав-ну-ків і два-дцять п'ять-ну-чат. На-ші ба-бу-ся із ді-ду-сем, про-
си-мо вас поруч сіс-ти! На-ші ба-бу-ся із ді-ду-сем - пер-шів ор-кест-рі со-
ліс-ти. На-ші ба-бу-ся із ді-ду-сем - па-ра, на ра-дість, ба-га-та.
На-ші ба-бу-ся із ді-ду-сем - знов, як ко-лись, мо-ло-дя-та!

1. До бабусі і до дідуся
Зібралась у дім родина вся,
І сьогодні „гірко!” їм кричать
Сорок правнуків і двадцять п’ять внучат.

Приспів:

Наші бабуся із дідусем,
Просимо вас поруч сісти!
Наші бабуся із дідусем —
Перші в оркестрі солісти.
Наші бабуся із дідусем —
Пара, на радість, багата.
Наші бабуся із дідусем
Знов, як колись, молодята!

2. В пару цю закохані усі:
Дітлахи, матусі, татусі!
У бабусі є співацький хист,
А дідусь у нас — завзятий танцюрист!

Приспів.

3. У святковий, у весільний день
Їм бажаєм щастя і пісень.
Тож підіймем кухлі у руках,
Вип'ємо за них сьогодні молока!

Приспів.

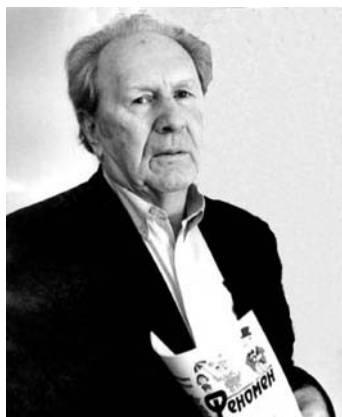
- Вивчи пісню.
- У приспіві зосередься на відтворенні музичного метру та ритмічного рисунка мелодії ударами в долоні.
- Прочитай слова у ритмі пісні.
- Старанно вивчи другий голос.
- Склади план виконання пісні.
- Обміркуй виконання пісні з виконанням рухів та ритмічно-тембрального супроводу.

Запам'ятай. У радісній пісні Р. Паулса та І. Резніка „Золоте весілля” розповідається про щасливих бабусю і дідуся, які в парі прожили 50 років. Про це у пісенному характері розповідається у заспівах. Танцювальний приспів розкриває суть багатства засновників родини — сорок правнуків і двадцять п'ять внучат.

Урок 18. НАРОДНА ПІСНЯ У ДЖАЗОВІЙ МАНЕРІ

Російський композитор Олег Миколайович Хромушин (1927–2003) писав багато музики для дітей, яку наповнював ритмами та інтонаціями сучасної естрадної музики.

Фантазія на теми українських народних пісень — це твір О. Хромушина для хору із акомпанементом фортепіано.

- Послухай і визнач, що змінилось у звучанні відомих тобі пісень „Ой ходила дівчина бережком” та „Щедрик, щедрик”.

- Чи до вподоби тобі таке аранжування?

Запам'ятай. Українські народні пісні у творчості російського композитора О. Хромушина одержали зовсім інше осучаснене звучання і стали надбанням двох національних культур.

Послухай пісню І. Кириліної на вірші П. Воронька „Засмутилось кошеня”.

- Визнач, в якому характері виконується.
- Про що йдеться?
- Чи сподобалася пісня?
- Чи захотілося вивчити?

ЗАСМУТИЛОСЬ КОШЕНЯ

Вірші П. Воронька

Музика І. Кириліної

Помірно

За - сму - ти - лось ко - ше - ня - тре - ба в школу йти що - дня, і при -

ки - ну - ло - ся вмиць, що у нього хвістбо - лить. Ой, ой, ой!

Ой, ой, ой! Ой, ой, ой! Що у нього хвістбо - лить. Довго -

ста. Ко - ше - ня кри - чить: "Ні -

ко - ли! Кра - ще я пі - ду до шко - ли!" Ай, ай, ай! Ай, ай, ай!

Ай, ай, ай! "Кра - ще я пі - ду до шко - ли!"

1. Засмутилось кошеня –
Треба в школу йти щодня,
І прикинулося вмиць,
Що у нього хвіст болить.
Ой, ой, ой! Ой, ой, ой! Ой, ой, ой!
Що у нього хвіст болить.

2. Довго думав баранець
І промовив, як мудрець:
„Це хвороба не проста,
Треба різати хвоста”.
Ой, ой, ой! Ой, ой, ой! Ой, ой, ой!

„Треба різати хвоста”.
Кошеня кричить: „Ніколи!
Краще я піду до школи!”
Ай, ай, ай! Ай, ай, ай! Ай, ай, ай!
„Краще я піду до школи!”

- Вивчи пісню.
- Зосередься на точному виконанні ритмічного рисунка мелодії.
- У повільному темпі відтвори ритм ударами в долоні. Наявні паузи познач розведенням рук у сторони.
- Промов слова пісні у ритмі мелодії.
- Виконай пісню із одночасним відтворенням метроритму.
- Продумай можливість виконання із характерно-образними рухами.
- Візьми участь в інсценізації пісні. Використай елементи карнавального костюму кошеняти.

Запам'ятай. Хитра, потішна, легка, грайлива музика пісні „Засмутилось кошеня” розповідає про кумедного кота.

Урок 19. НЕВ'ЯНУЧА КРАСА МЕЛОДІЙ

Австрійський композитор Вольфганг Амадей Моцарт (1756–1791) народився у сім'ї музиканта. У чотири роки він грав маленькі п'єси, написав концерт для клавесина. Наділений природною біглістю пальців, яку постійно розвивав, маленький музикант до шести років виконував

складні віртуозні твори. Батькам не приходилось вмовляти сина сісти за інструмент. Навпаки, вони вмовляли його припинити заняття, щоб не перевтомлюватися. Шестирічний музикант підкорив світ! Концерти незмінно викликали масу здивувань і захоплень. Програма Вольфганга вражала своєю різноманітністю і складністю. Маленький віртуоз грав на клавесині один і в чотири руки із сестрою. Не легші твори він грав на скрипці і органі. Імпровізував на задану мелодію, акомпанував співакам незнайомі йому твори. Вольфганга називали „дивом XVIII століття”. Ради забави слухачі заставляли дитину грати по клавішах, закритих рушником, виконувати важкі пасажі одним пальцем.

Життя геніального В. А. Моцарта було дивовижне і незвичайне. Його яскравий, щедрий талант, постійне творче горіння дало надзвичайно вражаючі, неповторні результати: близько 50 симфоній, 19 опер, сонати, квартети, квінтети, та інші твори різних жанрів.

- Послухай фрагмент першої частини найпопулярнішої симфонії № 40.
- Поділися враженнями від почутого.
- Добери слова для характеристики музики.

- Наспівай основну мелодію. Хто її виконує?
- Чому подобається тобі музика симфонії?

Трепетно-ніжна, з відтінком суму, музика нагадує схвильовану і щиру розповідь людини. Наспівно, м'яко й тепло грають скрипки основну мелодію. А потім звучить світлий, безхмарний, витончений, граціозний, лукавий танок. Тиха радість, умиротворення і невимовна краса!

Запам'ятай. Музика симфонії № 40 В. А. Моцарта дуже гарна і буде такою завжди. Вона нас хвилює своєю щирістю, чистотою, ясністю, свіжістю та молодістю.

Послухай твір французького композитора К. Сен-Санса із циклу „Карнавал тварин” „Лебідь”.

„Вмираючий лебідь”

у виконанні Анни Павлової

- Які живописні образи малює у твоїй уяві музика?
- Чому вона тобі подобається?
- Подивися відеозапис знаменитого балетного номера із такою ж назвою. Чи однакові твори за змістом?

Спокійна і вишукана мелодія у віолончелі соло в супроводі лагідного акомпанементу фортепіано змальовує плавний рух білосніжного гордого птаха по дзеркальній воді. Він один. Так не може бути у лебединому царстві. Десь загубилася пара... Надзвичайна ніжність, сум, біль, жаль... Так хочеться щастя зі своєю половинкою.

Запам'ятай. Лебединою вірністю має бути сповнене життя кожної людини. Про це розповідає музика. Вона вчить нас цінувати прекрасне.

Послухай пісню М. Ведмедері на вірші М. Сингаївського „Колискова мамі і землі”.

Жозефіна Уолл „Створення весни”

- Визнач, у чому краса твору.
- Як музика розкриває зміст поетичного тексту?
- Чи хвилюють тебе почуття, відтворені у пісні?

КОЛИСКОВА МАМІ І ЗЕМЛІ

Вірші М. Сингаївського

Музика М. Ведмедері

Помірно

Ко - лис-ко-ва піс - ня, ко - лис - ко - ва - то най-пер - ша

ма-те-ри - на мо - ва. Пах-не во - на м'я-то-ю і цві - том,

чєб-ре-це - вим і су-нич - ним лі - том. //лі - том.

1. Колискова пісня, колискова —
То найперша материна мова.
Пахне вона м'ятою і цвітом,
Чебрецевим і суничним літом.

2. Колискова пісня, колискова —
То найперша материна мова.
Пахне молоком і споришами.
Скільки в ній ласкавості і шани.

3. Колискова пісня, колискова —
То найперша материна мова.
Скільки в ній тривожності людської
І надій, і сивини гіркої.

- Вивчи пісню.
- Відтвори ритмічний рисунок мелодії ударами в долоні, паузи покажи розведенням рук у сторони.
- Прочитай слова в ритмі мелодії.
- Зверни увагу на розспівування складів.
- Продиригуй твір.
- Обміркуй можливість виконання із ритмічно-тембральним супроводом і танцювальними рухами.

Запам'ятай. Задушевна, хвилююча, трепетна музика спокійного темпу колискової оспівує материнську любов.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ ДО ТЕМИ „МУЗИКА ЄДНАЄ СВІТ”

1. Яку українську народну пісню використав П. І. Чайковський у фіналі Першого фортепіанного концерту?
а) „Вийди, вийди сонечко”; б) „Вийди, вийди, Іванку”;
в) „Сіяв мужик просо”; г) „Журавель”.
2. До якого жанру відноситься українська народна пісня „Вийди, вийди, Іванку”?
а) колядка; б) веснянка; в) гаївка; г) лірична.
3. Який український народний танець використав у балеті „Гаяне” А. І. Хачатурян?
а) козачок; б) аркан; в) тропак; г) гопак.
4. Тему якої української народної пісні використав М. В. Лисенко у фортепіанному творі „Баркарола”?
а) „Місяць на небі”; б) „За світ встали козаченьки”;
в) „Пливе човен”; г) „Дівка в сінях стояла”.
5. Який народний танець є білоруським?
а) гопак; б) бульба; в) лезгинка; г) лявониha.
6. Кого з відомих композиторів називають „Королем вальсу”?
а) Ф. Шопена; б) П. Чайковського;
в) М. Лисенка; г) Й. Штрауса.
7. Яку назву має третя частина сонати В. А. Моцарта?
а) „Рондо в турецькому стилі”; б) „Турецький марш”;
в) „Менует”; г) „Романс”.
8. Назви польські народні танці:
а) полонез; б) чардаш; в) мазурка; г) лезгінка.
9. Яку назву має найпоширеніший угорський народний танець?
а) чардаш; б) мавриги; в) тульяк; г) бульба.
10. Назви українську пісню, яка набула величезної популярності серед німецького народу та у творчості Л. Бетховена:
а) „Реве та стогне Дніпр широкий”;
б) „Їхав козак на війноньку”;
в) „Ніч яка місячна”;
г) „Їхав козак за Дунай”.

МУЗИЧНИЙ СЛОВНИК

Баркарола – пісня венеціанських човнярів, вокальний або інструментальний твір мрійливо-ліричного характеру зі спокійною плавною мелодією на фоні розміреного супроводу, що нагадує ритм руху весел та сплески хвиль.

Бульба – національний білоруський пісня-танець, який відображає як садять, обробляють і збирають картоплю

Вербункош – жанр угорської танцювальної музики.

Гімн – хвалебна пісня.

Етюд – вправа для розвитку виконавської, переважно інструментальної, техніки; високохудожній концертний твір.

Кант – старовинна триголоса пісня куплетної будови для виконання без інструментального супроводу.

Каприс – віртуозна п'єса.

Квартет – музичний твір для чотирьох виконавців з самостійною партією у кожного.

Коломийка – український народний танець жартівливого характеру.

Лезгінка – грузинський національний танець.

Мазурка – польський народний танець.

Метелиця – старовинний український зимовий танець.

Ноктюрн – твір лірико-споглядального характеру із широкою співучою мелодією.

Опера – вид театрального мистецтва, музично-сценічний твір, який поєднує музику, слова, дії.

Прелюдія – невелика інструментальна п'єса довільної будови.

Рапсодія – віртуозний інструментальний твір, фантазія на народні теми.

Симфонія – великий твір для симфонічного оркестру.

Соната – жанр інструментальної музики.

Сурдина – пристрій для зменшення сили, пом'якшення звуку та змінення тембру.

Тремоло – швидке повторення одного й того ж звуку.

Увертюра – оркестровий вступ до опери.

Шарманка – велика шкатулка зі спеціальною ручкою, при обертанні якої звучить музика.

Чардаш – угорський народний танець.

Хабанера – іспанський народний танець.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бодак Я. А. Зарубіжна музична література / Я. А. Бодак. — Вінниця : Нова Книга, 2011. — 256 с.
2. Булат Т. П. Яків Степовий / Т. П. Булат. — К. : Музична Україна, 1980. — 80 с.
3. Булат Т. П. М. Лисенко / Т. П. Булат. — К. : Музична Україна, 1973. — 104 с.
4. Васина-Гроссман В. Книга о музыке и великих музыкантах / В. Васина-Гроссман. — М. : Детская литература, 1986. — 192 с.
5. Ведмедеря М. Барвистий віночок / М. О. Ведмедеря. — Т. : Підручники & Посібники, 2004. — 96 с.
6. Верещагіна О. Є. Історія української музики ХХ століття / О. Є. Верещагіна, Л. П. Холодкова. — Т. : Астон, 2010. — 280 с.
7. Вчимися співати : збірник пісень для 3–4 класів / упорядник М. К. Яскулко— Х. : Ранок, 2011. — 96 с.
8. Галацкая В. С. Музыкальная литература зарубежных стран. Вып. 1 / В. С. Галацкая. — М. : Музыка, 1981. — 352 с.
9. Галацкая В. С. Музыкальная литература зарубежных стран. Вып. 3 / В. С. Галацкая. — М. : Музыка, 1981. — 560 с.
10. Гукова В. В. Світова музична література / В. В. Гукова. — К. : Мелосвіт, 2006. — 172 с.
11. Друскин М. История зарубежной музыки. Выпуск 4 / М. Друскин. — М. : Музыка, 1967. — 520 с.
12. Житкевич А. С. Пісенний зорепад / А. С. Житкевич. — Тернопіль : Підручники і посібники, 2002. — 112 с.
13. Єлагіна Л. М. Збірник пісень з акомпанементом для 3–4 класів / Л. М. Єлагіна. — Х. : Веста: Видавництво Ранок, 2003. — 144 с.
14. Казак І. І. Світова музична література: розвиток західно-європейської музики. Ч. 2 / І. І. Казак. — Р. : Каліграф, 2008. — 151 с.
15. Казак І. І. Світова музична література: російська музична класика. Ч. 3 / І. І. Казак. — Р. : Каліграф, 2008. — 144 с.
16. Казак І. І. Світова музична література: російська музика ХХ ст. Ч. 4 / І. І. Казак. — Р. : Каліграф, 2008. — 148 с.
17. Кияновська Л. О. Українська музична культура / Л. О. Кияновська. — Л. : Триада плюс, 2008. — 344 с.
18. Конен В. История зарубежной музыки. Выпуск 3/ В. Конен. — М. : Музыка, 1976. — 534 с.
19. Левик Б. История зарубежной музыки. Выпуск 2 / Б. Левик. — М. : Музыка, 1974. — 278 с.
20. Левик Б. Музыкальная литература зарубежных стран. Выпуск 4 / Б. Левик. — М. : Музыка, 1976. — 494 с.
21. Малишев Ю. В. Бесіди про музику / Ю. В. Малишев. — К. : Радянська школа, 1968. — 204 с.
22. Рожко М. В. Пісенний дивоцвіт / М. В. Рожко, І. М. Багрійчук. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2010. — 104 с.
23. Українські пісні [укладач О. В. Завязкі]. — Донецьк : ТОВ ВКФ „БАО”, 2003. — 512 с.
24. Філіпчук Н. Іди, іди, дощику / Н. Філіпчук, О. Бубнов. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2012. — 216 с.
25. Янушкевич О. М. Дорога до мами / О. М. Янушкевич, М. С. Ясакова. — Вінниця : Нова Книга, 2008. — 57 с.
26. [http://www: artofukaine.com](http://www.artofukaine.com)
27. <http://www: artsmaidan. Kiev. ua> — „ArtsMaidan”

Зміст

I семестр „Музика мого народу”	3
Урок 1. Музичний оберіг української нації	4
<i>М. Вербицький, П. Чубинський. Державний гімн України.</i>	
<i>Музика троїстих музик. А. Мігай, М. Ковалко. Моя Україна.</i>	
Урок 2. Натхненний соками землі	11
<i>Симфонія невідомого автора. IV частина.</i>	
<i>М. Мельник, М. Бут. Україно-дівчино.</i>	
Урок 3. Феномен сліпого кобзаря	15
<i>Є. Адамцевич. Запорозький марш.</i>	
<i>Українська народна пісня „Вийшли в поле косарі”.</i>	
Урок 4. Пісні всеплодючих пшениць	19
<i>Л. Ревуцький. Симфонія № 2. II частина. В. Філіпенко, В. Гей. Поле, моє поле. Українська народна пісня „А вже сонце котиться”.</i>	
Урок 5. Барвограй оксамитної пісні	23
<i>М. Калачевський. Українська симфонія.</i>	
<i>Українська народна пісня „Заграй мені, скрипалю”.</i>	
Урок 6. Висока слава кобзарських дум	28
<i>Дума про козака Голоту. Пісня про Байду. Дума „Іван Богун”.</i>	
<i>Українська народна пісня „Ой на горі та женці жнуть”.</i>	
Урок 7. Народ ніколи не загине, допоки музика жива	35
<i>Українська народна пісня „За світ встали козаченьки”.</i>	
<i>М. Лисенко. Увертюра до опери „Тарас Бульба”.</i>	
<i>О. Лобова. Прощання з журавлями.</i>	
Урок 8. Нема без пісні солов'я	40
<i>Українська народна пісня „Зоре моя вечірняя”.</i>	
<i>Я. Степовий. Зоре моя вечірняя. А. Мігай, Н. Кулик. Сім нот.</i>	
Урок 9. Дзвінкоголоса крона смерекових Карпат	45
<i>Українська народна пісня „Верховино, світку ти наш”.</i>	
<i>Г. Майборода. Гуцульська рапсодія.</i>	
Урок 10. Сміху чисте джерело	50
<i>М. Калачевський. Українська симфонія. II частина.</i>	
<i>М. Катричко, В. Сосюра. Рідна мова.</i>	
Урок 11. Там зоря дитинства не засне	55
<i>К. Стеценко. Вечірня пісня. Українська народна пісня „Ой ходить сон”.</i>	
<i>М. Рожко, І. Багрійчук. Радість.</i>	
Урок 12. Музичний калейдоскоп	60
<i>Ю. Щуровський. Музичний калейдоскоп.</i>	
<i>Українська народна пісня „Забілів від снігу гай”.</i>	

Урок 13. У полоні танцю.....	64
Український народний танець „Метелиця”.	
<i>С. Гулак-Артемовський.</i> Українські танці із опери „Запорожець за Дунаєм”. Українська народна пісня „Старий рік минає”.	
Урок 14. Кожен в серці радість має	68
<i>Л. Ревуцький.</i> Симфонія № 2. Фінал.	
Щедрівка „Прийшли щедрувати”. Щедрівка „Коза”.	
Урок 15. У служінні Україні зорю свою знайшов	73
<i>Д. Бортнянський.</i> Соната.	
<i>О. Янушкевич, П. Погребняк.</i> Дитинства світ.	
Тестові завдання для перевірки знань до теми	
„Музика мого народу”	78
Підсумковий урок	
II семестр „Музика єднає світ”	79
Урок 1. Веснуй, квітуй, весняночко.....	80
Українська веснянка в обробці М. Лисенка „А вже весна”.	
<i>Л. Ревуцький.</i> Веснянка. <i>М. Сильванський.</i> Варіації на тему української народної пісні „А вже весна”. <i>В. Шаїнський,</i>	
<i>М. Плячковський.</i> Вчать у школі	
Урок 2. Музика весни	84
Українська веснянка „Вийди, вийди, Іванку”.	
<i>П. Чайковський.</i> Концерт для фортепіано з оркестром № 1.	
<i>О. Янушкевич, М. Ясакова.</i> День народження у мами.	
Урок 3. Пісня Всесвіту.....	89
Українська народна пісня „Їхав козак за Дунай”. <i>Л. ван Бетховен.</i>	
Варіації на тему української народної пісні „Їхав козак за Дунай”.	
Українська веснянка „Соловеєчку, сватку, сватку”.	
Урок 4. Танці довжиною в життя.....	92
Лезгінка. Бульба. <i>А. Хачатурян.</i> Фрагмент із III дії балету „Гаяне”.	
Чеська народна пісня „Полька”.	
Урок 5. Вічне джерело натхнення	96
<i>А. Штогаренко.</i> Вірменські ескізи. <i>К. Мясков.</i> Туркменський танець.	
<i>Г. Гусейнлі, Т. Муталібов.</i> Курчатка.	
Урок 6. Сієм дитині в серденько ласку	100
<i>Д. Гершвін.</i> Арія Клари із опери „Summertime”. <i>К. Дебюссі.</i> Дитячий куточок. <i>О. Злотник, О. Вратарьов.</i> Мамина пісня.	
Урок 7. На вершині почуттів	104
<i>Ш. Гуно.</i> Ave Maria. <i>С. Рахманінов.</i> Богородице. Діво, радуйся.	
<i>М. Ведмедері, К. Перелісна.</i> Молитва.	

Урок 8. Музика пливе рікою	108
<i>М. Глінка, І. Козлов. Венеціанська ніч. М. Лисенко. Баркарола.</i> <i>С. Соснін, І. Вахрушева. Сонячні краплини.</i>	
Урок 9. Віта природа чистим синім небом.....	111
<i>П. Чайковський. Підсніжник. А. Вівальді. Пори року. Літо. В. Мей.</i> <i>Шторм. Е. Гріг, А. Мукк. Захід сонця.</i>	
Урок 10. Де скарб твій, там буде й серце твоє.....	115
<i>Ф. Шопен. Мазурка. Прелюдія № 7.</i> <i>Польська народна пісня „Жайворонок”.</i>	
Урок 11. Барвіста експресія Угорщини	119
<i>З. Кодай. Чардаш. Й. Брамс. Угорський танець № 2. Естонська</i> <i>народна пісня „У кожного свій музичний інструмент”.</i>	
Урок 12. Заворожуючі ритми іспанських танців.....	123
<i>М. Глінка. Арагонська хота. Ж. Бізе. Хабанера із опери „Кармен”.</i> <i>А. Житкевич. Перестук.</i>	
Урок 13. Особливе захоплення турків	127
<i>М. Глінка. Арагонська хота. Ж. Бізе. Хабанера із опери „Кармен”.</i> <i>А. Житкевич. Перестук.</i>	
Урок 14. Композитори жартують	131
<i>Й. Гайдн. Симфонія № 94. К. Сен-Санс. Карнавал тварин.</i> <i>Українська народна пісня „Темний ліс повен слуху”.</i>	
Урок 15. Нічийй славі не зрівнятися з його славою	135
<i>Н. Паганіні. Кампанелла. С. Рахманінов. Рапсодія на тему Паганіні.</i> <i>В. Таловиря, Л. Забашта. Рідній вчительці.</i>	
Урок 16. Мелодія дивовижної краси.....	139
<i>О. Аляб'єв, А. Дельвіг. Соловей. Ф. Ліст. Соловей.</i> <i>Французька народна пісня. Пастух.</i>	
Урок 17. Джерело натхнення сучасних композиторів.....	142
<i>С. Станкович. Марина. Л. Колодуб. Троїсті музики.</i> <i>Р. Паулс, О. Рєзнік. Золоте весілля.</i>	
Урок 18. Народна пісня у джазовій манері	147
<i>О. Хромушин. Фантазія на теми українських народних пісень.</i> <i>І. Кириліна, П. Воронько. Засмутилось кошеня.</i>	
Урок 19. Нев'януча краса мелодій	149
<i>В. А. Моцарт. Симфонія № 40. І частина. К. Сен-Санс. Лебідь.</i> <i>М. Ведмедері. М. Сингаївський. Колискова мамі і землі.</i>	
Тестові завдання для перевірки знань до теми „Музика єднає світ”.....	154
<i>Підсумковий урок</i>	
Музичний словник	155
Список використаних джерел	156

Навчальне видання

Бондаренко Наталія Євгенівна
Яловська Людмила Володимирівна

МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО

**Підручник для 4 класу
загальноосвітніх навчальних закладів**

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено.

Головний редактор Іван Білах

Науковий редактор Олег Смоляк

Редактор Ігор Миколів

Дизайн і комп'ютерна верстка Мар'яна Тераз

Обкладинка Віктор Стецюк

Підписано до друку 20.11. 2015 р. Формат 70х100 1/16.
Папір офсетний. Гарнітура SchoolBook. Друк офсетний.
Умовно-друк. арк. 12,96. Облік.-видавн. арк. 13,5. Тираж 926 пр. Зам. № 66.

ТЗОВ «Видавництво Астон» 46006, м. Тернопіль, вул. Гайова, 8
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів
видавничої справи ТР №28 від 09.06.2005 р.

Віддруковано на ПрАТ "Львівська книжкова фабрика "Атлас"
79005, м. Львів, вул. Зелена, 20
Свідоцтво про реєстрацію серія ДК № 1110 від 08.11. 2002 р. Зам. № 88-15.